

3. SZÁMÚ MELLÉKLET (A PÁLYAMUNKA BORÍTÓLAPJÁNAK MINTÁJA)

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**A személyes és nyilvános meghallgatás – avagy, nyitott
kapukat az Alkotmánybíróságra?**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024. március 30.

Nyilatkozat

A 37. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekció felhívásának 1. számú melléklete alapján nyilatkoznom kell arról, hogy a dolgozat megírásához használtam-e mesterséges intelligenciát.

A dolgozat elkészítéséhez **NEM** használtam mesterséges intelligenciát.

Tartalom

1. Bevezetés	4
2. A tisztességes eljárás követelménye és az AB eljárása	5
3. A rendes bírósági és alkotmánybírósági eljárásrend összehasonlítása a tisztességes eljáráshoz való jog tükrében	7
3.1. Személyes közreműködés keretei, funkciója a rendes bírósági és az alkotmánybírósági eljárásban.....	9
3.2. Népszrevétel elve és jelentősége	14
3.3. Nyilvánosság elve	15
3.3.1. Polgári peres eljárás és büntetőeljárás	15
3.3.2. Az Alkotmánybíróság eljárása.....	17
4. A német és osztrák alkotmánybírósági gyakorlat	25
5. A nyilvánosság jelentősége jogszociológiai szempontok és a joggyakorlat alapján	27
6. A bizalom fogalma és az AB felé irányuló bizalmi index	30
7. Értesítéshez való jog	32
8. Indokoláshoz való jog	34
9. Befejezés	37
Irodalomjegyzék	40

1. Bevezetés

Dolgozatom témájának középpontjában az Alkotmánybíróság (továbbiakban: AB) két jogintézménye, a személyes és nyilvános meghallgatás áll. Ezáltal lényegében azt kutatom, hogy mennyivel kerülnek közelebb az emberek az alkotmánybíráskodáshoz, mint állami funkcióhoz azzal, hogy az AB „megnyitja kapuit” a nyilvánosság előtt. Azonban az érem másik oldalán felmerül annak az esélye, hogy ezzel az AB veszítene abból a rá jellemző távoli és távolságtartó pozícióból, amely többek között kiemeli a rendes bírósági szervezetrendszerből és amely miatt jelenleg többen is elefántcsonttoronyként tekintenek rá.

A személyes és nyilvános meghallgatás az AB eddigi fennállása alatt csekély szerephez jutott, amely azt eredményezi – különösen egy rendes bíróság előtt folyó peres eljáráshoz viszonyítva –, hogy az AB egyfajta elefántcsonttoronyként működik, eltávolodva a jogalanyoktól, sőt, még azoktól is, akik egy-egy ügyben indítványozói szerepkört töltenek be. Egy indítványozó az AB előtt nagyon kevés jogosultsággal rendelkezik, minimális ráhatása van az eljárásra, ellentétben egy polgári peres eljárásban félként résztvevők státusával.

A dolgozat első részében kerül összehasonlításra az alkotmánybírósági és a rendes bírósági eljárás a tisztességes eljáráshoz való jog részelemein keresztül. Az AB a 3251/2019. (X. 30.) határozatában utalt korábbi döntéseire, amelyek szerint a tisztességes eljáráshoz való jog követelményeit a nemperes eljárásokra is irányadónak tekinti. Ugyan az AB eljárása nem minősül nemperes eljárásnak, de kétségtelen, hogy a tisztességes eljárás követelményeinek érvényesülése indokolt és szükséges az alkotmánybíráskodásban. Ehhez kapcsolódóan a tisztességes eljáráshoz való jog egyes aspektusaiból levezetve írok részletesebben a nyilvános és személyes meghallgatás jelenleg hatályos szabályozásáról, és működését kívánom részletesen elemezni, felvetve néhány problémát a jogintézménnyel összefüggésben.

Ezt követően a nemzetközi szakirodalmat és bírósági döntéseket felhasználva arra kívánom a figyelmet felhívni, hogy az igazságszolgáltatásban milyen szerepe van a nyilvánosságnak. Ennek a résznek azért van jelentősége, mert szoros összefüggésben van a következőkben taglalt bizalommal, hiszen kitekintést teszek a bizalom, a bizalmi index jelentőségére, értelmezve ezt az AB irányába, összehasonlítva más állami szervekkel és intézményekkel.

A dolgozat utolsó rövid összefoglalásra kerül sor, és utalok a jogintézmény jelentőségére és aktualitására egy napjainkban megvalósult normakontroll kapcsán.

2. A tisztességes eljárás követelménye és az AB eljárása

Közhelyszerű megállapításnak tűnhet elsőre, azonban korántsem egyértelmű, hogy a fair trial követelményrendszere irányadó az AB gyakorlatára. Jelen részben röviden azt kívánom igazolni, hogy az AB eljárásában alkalmazandó a fair trial és annak követelményei.

Az Alaptörvény különös szerepet szán a tisztességes eljárásnak, mivel a Nemzeti Hitvallásban, illetve két cikkében is rendelkezik róla. A preambulum kapcsolódó része a következő: „Valljuk, hogy népuralom csak ott van, ahol az állam szolgálja polgárait, ügyeiket méltányosan, visszaélés és részrehajlás nélkül intézi.” A XXIV. cikk (1) bekezdése alapján „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék. A hatóságok törvényben meghatározottak szerint kötelesek döntéseiket indokolni.” A XXVIII. cikk (1) bekezdése a következőképp fogalmaz: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.” Jól látható, hogy a hármas megjelenéssel az alkotmányozó speciális szerepet szán ezen alapjognak. A Nemzeti Hitvallásban való megjelenítés is szellemi-filozófiai alapot szolgáltatva megerősíti a tisztességes eljáráshoz való jog kiemelkedő jelentőségét.¹

Szigorú nyelvtani értelmezés alapján az AB-ra nem vonatkoznak ezek a kötelezettségek. Egyrészt az AB nem hatóság, hanem bíróság. Ez a „távolság” felfedezhető a taláros testület is 3425/2020. (XI. 26.) AB végzésének [10] bekezdésében: „Az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdésének állított sérelmével kapcsolatosan az Alkotmánybíróság jelen döntésében is hangsúlyozza, hogy az Alaptörvény XXIV. cikke a közigazgatási hatósági eljárás és nem a bírósági felülvizsgálat vonatkozásában fogalmazza meg a tisztességes eljárás követelményét, így a bírósági eljárás fair jellegével összefüggésben a XXIV. cikkekre nem alapítható alkotmányjogi panasz.”

Van azonban olyan álláspont is, amely szerint a hatóságot tágan kell értelmezni, értve az alatt valamennyi jogalkalmazó szervet, így a bíróságokat is. A XXVIII. cikk esetében a nehézséget az adja, hogy az abban foglalt vád (büntetőeljárás) semmiképpen, valamint a kontradiktórius eljárás egyértelműen nem jellemző az AB-ra. Így arra a következtetésre

¹ ERDŐS Csaba: *A népuralom újszerű megközelítése a Nemzeti hitvallásban*. In: Rendhagyó kommentár egy rendhagyó preambulumról. Magyarország Alaptörvénye, Nemzeti hitvallás (szerk.: Patyi András) Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 359. oldal.

juthatunk, hogy az AB-ra nem vonatkozik a fair trial. Jogállami keretek között azonban nem lehetséges, hogy a fair trial nem érvényesül az AB eljárásában.

A szigorú nyelvtani értelmezést folytatva, felvetődik a kérdés, hogy a preambulumban foglaltak mennyiben alkalmazhatóak a bírósági eljárásokra. A preambulumi rész az „ügyintézés” fordulatot alkalmazza, amely kétségtelenül a közigazgatási, hatósági, és nem a bírósági eljárásokkal szabatos kifejezés, így a Nemzeti Hitvallás és a XXIV. cikk között szoros kapcsolat kétségtelen.² A kérdés az, hogy ez mennyiben alkalmazható más közhatalmi szervekre, amelyek szintén jogalkalmazást végeznek, mint például a bíróságok.

Az erre adott válasz egyben alátámasztja a fair trial érvényesülését az AB vonatkozásában is. A 21/2014. (VII. 15.) AB határozat többségi indokolását alapulvéve megállapítható: „A taláros testület a többségi indokolásban az ügyintézés tágabb értelmezése mellett foglalt állást, így a Nemzeti hitvallás vonatkozó részét valamennyi eljárási természetű alapjog értelmezési segédleteként tételezte.”³

Számos érv felsorolható amellett is, hogy a fair trial az AB eljárása során is alkalmazandó. Az első ezek közül, hogy az AB az Alaptörvény legfőbb védelmező szerve.⁴ Így az AB működését és eljárását is át kell hatnia az Alaptörvény szellemiségének. Az AB eljárása során a legtöbb esetben a tisztességes eljáráshoz való joggal foglalkozott, amellyel kapcsolatban a taláros testületnek kialakult jogértelmezési gyakorlata van.⁵ Az AB-nak, döntései erga omnes hatálya okán van egy kiemelkedő, példamutató szerepköre a jogalkalmazó szervek közül.

Az AB először a 7/2013. (III.1.) AB határozatának [34] bekezdésében emelte ki, hogy „A tisztességes eljárásból fakadó elvárás tehát az eljárási szabályok Alaptörvénynek megfelelő alkalmazása, ami a jogállami keretek között működő bíróságok feladata.” Ez a rendelkezés olyannyira központivá és fontossá vált a fair trial kapcsán, hogy az AB azóta több döntésében megismételte, hivatkozott rá. Kétségtelen tény, hogy az Abtv. és az Ügyrend eljárási szabályokat tartalmaz, amelyeknek alkalmazása tehát az AB – lévén bíróság, amely leginkább jogállami keretek között működőképes – feladata.

Érdemes utalni a különböző nemzetközi jogi dokumentumokra. Az EU Alapjogi Chartájának 47. cikke szerint „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű

² ERDŐS Csaba: *i.m.* 357. oldal.

³ ERDŐS Csaba: *i.m.* 359. oldal

⁴ Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) 24.cikk (1)

⁵ KISS Barnabás: *Útmutató az Alaptörvényhez.* ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2023, 398.o.

időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételéhez.” Ez már önmagában kiküszöböli az Alaptörvényben felmerülő esetleges kételyeket, hiszen általánosan utal valamennyi bíróságra, és azt nem szűkíti le az alkotmányhoz hasonlóan a kontradiktórius és büntetőeljárásokra. Érdeemes megemlíteni a Siegel kontra Franciaország ügyet, amelyben az EJEB az EJEE 6.cikk (1) bekezdésének alkalmazhatóságát tágan értelmezve a következőt mondta ki: „A 6. cikk 1. bekezdése olyan eljárásokra is érvényes lehet, amelyek jellegüket tekintve nem teljes mértékben bírósági eljárások, mindazonáltal szorosan kapcsolódnak a bírói szerv általi ellenőrzéshez.”⁶

Utolsó érvként pedig érdemes utalni magára az Abtv.-re és az Ügyrend eljárási szabályaira. A fair trial egy gyűjtőfogalom, amely részjogosultságokból áll, ám ezekről mindenki által elfogadott, taxatív felsorolás nem adható. Többnyire azonban az alábbiak esetében konszenzus van a jogirodalomban: a törvény által felállított bíróság, a függetlenség, a pártatlanság, a bírósághoz fordulás joga, az ésszerű határidők, a nyilvánosság sorolható a többnyire elfogadott részelemek közé. Az Abtv. és az Ügyrend ezekre vonatkozóan tartalmaz szabályokat. A bírósághoz fordulás joga adott, hiszen a fentebb említett jogforrások részletesen szabályozzák az AB feladat és hatásköreit, valamint a taláros testülethez történő fordulás eljárási mechanizmusát. Az alkotmánybíróvá válás szigorú feltételrendszere pedig biztosítja a törvényeknek alárendelt, külső befolyástól mentes ítélkezést. A nyilvánossággal kapcsolatban is számos rendelkezés van az AB-ra vonatkozó jogforrásokban.

3. A rendes bírósági és alkotmánybíróági eljárásrend összehasonlítása a tisztességes eljáráshoz való jog tükrében

Kétségtelenül a tisztességes eljárás fogalma alá sorolandó a néprészvétel elve, a bírósághoz fordulás joga, és a nyilvánosság is, valamint az értesítéshez és indokoláshoz való jog is. Ezen részjogosultságok mentén is kívánom összehasonlítani a hagyományos értelemben vett peres eljárást és alkotmánybíróági eljárást.

A dolgozat jelen részében tehát megkísérlem összehasonlítani a rendes bírósági eljárást az alkotmánybíróági eljárással. Nehéz feladat, hiszen teljesen más hatáskörrel rendelkező, bíróságokról van szó, olyannyira, hogy az AB-t nem is tartják számon a rendes bírósági szervezetrendszerben. A centralizált alkotmánybíráskodás atyja, Hans Kelsen is a más

⁶ KÉZIKÖNYV A 6. CIKKRŐL A TISZTESSÉGES ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG (polgári jogi ág). 274. bekezdés https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_HUN (letöltés dátuma: 2024. 03. 20.)

alkotmányos intézményektől különálló, független intézményként tartotta számon az európai típusú alkotmánybíróságokat.⁷ Ez nem minden országban van így, hiszen – az egyébként a magyar alkotmánybíráskodás mintájaként számontartott – a német Alkotmánybíróság a rendes bíróság része.⁸

Mind az AB, mind a rendes bíróságok alapjogvédelmi szervek, sőt, utóbbiak adják az alapjogvédelem gerincét, hiszen akár egy magánjogi jogvita keretében, vagy büntetőeljárás során a rendes bíróságok valamennyi ügyben alapjogokkal, illetve azokból levezethető jogosultságokkal és kötelezettségekkel „találkoznak”. Itt érdemes hozzátenni, hogy az Alaptörvény 28.cikke szerint „[a] bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik.”, azaz a rendes bíróságoknak is alapvető, sőt Alaptörvényből fakadó kötelezettsége az alapjogi értelmezés és gondolkodásmód.

Az AB hatásköreit, így eljárását ismerve, arra nem jellemző az ellenérdekű felek részvétele. Ezen hatáskörök tartalmát ismerve egyetértek Tilk Péter azon állításával, mely szerint az AB eljárásában hiányzik a kontradikció.⁹ Ennek a következménye az, hogy az AB eljárásában a szóbeliség (közvetlenség) minimálisan jut szerephez.

Az AB elsődleges feladata az alapjogvédelmen túl a koherens, jogforrási hierarchia szabályain alapuló jogrendszer alakítása – kifejezetten az Alaptörvény jogrendszeren belüli primátusának érvényesítése –, amelynek kasszációs jogkörén keresztül tesz eleget. Ezzel szemben a rendes bíróságok főként a jogviták elbírálására koncentrálnak, ők többnyire csak jelezni tudják egy alaptörvény-ellenes norma jelenlétét a jogrendszerben, hatáskörrel nem rendelkeznek ennek megszüntetésére. Az éles elhatárolást a rendes bíróságok és az AB között tompítja a Kúria normakontroll eljárása, amelynél a Kúria önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközését vizsgálja. A Kúria nem csak vizsgál, hanem az Alaptörvény 25. cikkének (2) bekezdés c) pontja alapján a jogszabállyal ellentétes önkormányzati rendeletet meg is semmisíti. Ezáltal normakontroll tevékenységet nem csak az AB lát el, hanem a Kúria is.

⁷ GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Alkotmánybíróság*. in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/alkotmanybirosag> (2020).

⁸ DOBOS Evelin: *Az alkotmánybíráskodás szervezeti modelljeinek összehasonlító elemzése*. 17. oldal.

⁹ TILK Péter: *A magyar Alkotmánybíróság*. 218. oldal <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/tilk-peter/tilk-peter-vedes-ertekezes.pdf> (letöltés dátuma: 2023. 08. 10.)

3.1. Személyes közreműködés keretei, funkciója a rendes bírósági és az alkotmánybírósági eljárásban

A bírósághoz fordulás joga azt is biztosítja, hogy – a beadványok benyújtásán túl – a személyek ne elszenvedői, tárgyai, hanem alakítói legyenek az eljárásnak.¹⁰ Ez feltételez egyfajta aktív szerepkört az eljárásban érdekelt fél számára. Az aktív alakító szerepe a jogalanyoknak pedig feltételezi az eljárásban való személyes, de legalább közvetett módon történő jelenlétét, a képviselést. Ez nem csak jogosultság, hanem a Pp. szerint eljárástámogatási kötelezettség is egyben, amely magában foglalja a perben jelentős tények állítását, valamint ezek alátámasztására szolgáló bizonyítékok rendelkezésre bocsátását¹¹. Az aktív szerepnek és ezzel együtt kötelezettségnek legfőképpen tárgyaláson, a bírósággal való személyes találkozás útján lehet eleget tenni.

A Pp. szerint a felek a bíróság közrehatásával a perfelvételi szakban határozzák meg a jogvita kereteit a keresetlevélre és más perfelvételi iratokra történő reagálással, állítással, tagadással, kérelmek benyújtásával, bizonyítási indítvány benyújtásával és bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátásával. A Pp. 191.§ (3)-(4) bekezdései szintén azt az állításomat támasztják alá, hogy magának a félnek – jogi képviselő mellett is – jelentős személyes részvételi szerepet szán a jogalkotó, hiszen előbbi bekezdés szerint a bíróság felhívja a feleket és lehetőséget biztosít arra, hogy perfelvételi nyilatkozataikat előadják, míg utóbbi szakasz szerint a fél jogi képviselője mellett a fél hatályos nyilatkozatot tehet a tényállítás, a bizonyítékok és a bizonyítási indítványok tekintetében.

Hatványozottan megnő a szerepe a személyes és szóbeli jelenlétnek és részvételnek abban az esetben, ha a fél jogi képviselő nélkül jár el, hiszen a Pp. biztosítja annak a lehetőségét, hogy a felperes szóban előadhatja a bíróságon ügyfélfogadási időben a keresetét, míg az alperes szintén ezen feltételek mentén reagálhat ellenkérelemmel, viszont-keresettel vagy beszámítással.¹² Abban az esetben, ha a felperes a keresetlevelet hiányosan adja be, a bíróság hiánypótlás helyett elrendelheti a felperes személyes meghallgatását, ha ezt célravezetőbbnek találja.¹³

A bizonyítási eljárásban a személyes részvétel körében érdemesnek tartom szólni a tanúk szerepéről. A Pp. 292. (1) bekezdése a következőképp szól: „A megidézett, jelen lévő tanút a

¹⁰ VÁCZI Péter: *Eljárási jogok*. In: Alkotmányjog III. Alapjogok. (szerk.: Smuk Péter) UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., 2015, 255. oldal.

¹¹ 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (továbbiakban: Pp.) 4. § (2)

¹² Pp. 246. § (2)-(3)

¹³ Pp. 248. § (1)

tárgyalási napon meg kell hallgatni.” Azaz a tanú esetében mindenképpen a személyes és szóbeli részvétel a meghatározó, hiszen a tanú polgári perben jellemzően nem tesz írásbeli vallomást. Ezt erősíti szintén a 295. §, amely alapján a meghallgatást követően a felek kérdéseket tegyenek fel a tanúhoz. Látjuk, hogy a felek a bizonyítási eljárás során is szerephez jutnak, talán kisebb mértékű szerepet vállalva, de a tényállás tisztázási célt megtartva.

A Pp.-hez hasonlóan a személyesség (pl.: vallomástétel) a büntetőeljárásban is jelentős szereppel bír a bizonyítás során. Ugyanakkor a személyes jelenlét a vádlott részéről jóval fontosabb, mint a fél részéről egy polgári perben, feltéve, ha utóbbi esetben jogi képviselővel jár el. Ennek látszata az, hogy a terhelt jogai között van, hogy az eljárás bármely szakaszában vallomást tegyen, akkor is, ha azt korábban már megtagadta. Sőt, vannak a terheltnek olyan jogai, amelyeket kizárólag ő gyakorolhat, védője nem. A Be. mind a tanúvallomás, mind a terhelt vallomása kapcsán a személyes meghallgatást preferálja, amikor biztosítani kell számukra azt a lehetőséget, hogy vallomásukat összefüggően adhassák elő, majd ezt követően tehetnek fel kérdéseket számukra a védő, a bíróság, és az ügyészség.¹⁴

Továbbá a törvény a terhelt kötelezettségévé teszi, hogy a bíróság, az ügyészség rendelkezéseinek megfelelően köteles jelen lenni az eljárási cselekményeken. Ezt részletezi a törvény a bírósági eljárás kapcsán a vádemelést követően, hiszen a törvény értelmében a vádlott jelenléte kötelező a tárgyaláson, ha a tárgyaláshoz való jogáról nem mondott le, vagy ha a bíróság kötelezte őt a jelenlétre.¹⁵

Az imént ismertetettekből a konzekvencia az, hogy mind a polgári peres eljárásban, mind a büntetőeljárásban a személyes jelenlétnek és meghallgatásnak elsősorban a tényállás tisztázása szempontjából van jelentősége. Mivel az Alkotmánybíróság előtti eljárásban főszabály szerint nincsen bizonyítás – kivételekként a köztársasági elnök tisztségétől való megfosztása, valamint a jogalkotási eljárás hibáin nyugvó közjogi érvénytelenség említhető (utóbbi ugyan *expressis verbis* nem így jelenik meg, de a probléma eredője az, hogy a jogalkotási eljárás hibás volt és a hiba bekövetkezte nyilván igazolásra, bizonyításra szorul) – így a hagyományos értelemben vett tényállás-tisztázás helyett legfeljebb az alapügy összefoglalása olvasható az Alkotmánybíróság döntéseiben. Ebből következik, hogy az AB ritkán alkalmazza a személyes és nyilvános meghallgatást, ekképpen tárgyalást sem tart, hanem a számára szükséges iratokat papíralapon szerzi be. Kivételesnek számít az az eset, amikor az

¹⁴ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (továbbiakban: Be.) 180. § (1)

¹⁵ Be. 428.§ (1)

indítványozó vagy más személyek meghallgatása elősegítené az ügy érdemi előrehaladását.¹⁶ Az Alaptörvény 13. cikke alapján az AB hatáskörébe tartozik a köztársasági elnök tisztségétől való megfosztás, ha az Országgyűlés határozatában részletesen megindokolt, az Alaptörvény, illetve más törvény köztársasági elnöki tisztség gyakorlásával összefüggésben történő szándékos megsértésére, illetve szándékos bűncselekmény elkövetésére vonatkozó indítvány kerül benyújtásra. Ezen eljárás második részében (érdemi vizsgálat) az AB elrugaszkodik a hagyományos, főszabály szerinti bizonyítás mellőzésétől. Csink Lóránt szerint az AB-ra egy teljesen más szerepkör hárul, mivel nem alkotmányossági felülvizsgálatot végez, hanem maga alakítja ki a döntés meghozatalához tényállást bizonyítási eszközök feltárásával, valamint kötelezően meghallgatja a köztársasági elnököt.¹⁷ Ez egy speciális rendelkezés, hiszen jelen esetben az AB-nak nincs mérlegelési jogköre a személyes meghallgatás tartásának tárgyában.

Annak ellenére, hogy a meghallgatás (közvetlen részvétel) az AB eljárásában nem gyakori jelenség, mégis egy rendkívül fontos és jelentős jogintézményről van szó. Az AB már az 59/1993. (XI. 29.) határozatában kifejtette, hogy „[a] személyek alanyai, alakítói és nem tárgyai, »elszenvedői« a bírósági eljárásnak. Alkotmányban biztosított joguk van arra, hogy a bíróság az eljárásba vitt jogaikat és kötelességeiket elbírálja (s ne csak az ezeket tartalmazó beadványról mondjon véleményt), és arra is, hogy lehetőséget kapjanak a bírósági döntés alapjául szolgáló tényállással és jogi kérdésekkel kapcsolatban nyilatkozataik megtételére.”

Ehhez hasonló álláspontot képviselt az EJEB is két ügyben hozott döntése során: a *Fischer kontra Ausztria* ügyben azt hangsúlyozta, hogy a szóbeli meghallgatás tartása szükséges lesz például akkor, ha a bírósági döntéshozatal jogi és fontos ténybeli kérdésekre terjed ki, míg a *Miller kontra Svédország* ügyben azt, hogy a kérelmezőnek megadja a jogot, hogy előadja személyes helyzetét, akár személyesen, akár képviselője útján.¹⁸

Ezt még érdemes kiegészíteni az AB által megfogalmazottakkal a fegyveregyenlőség kapcsán: „annak elengedhetetlen feltétele, hogy a szembenálló felek jelen legyenek az eljárási cselekményeknél, valamint a vád, illetve a védelem és terhelt ugyanolyan teljességben és mélységben ismerhesse meg az ügyben releváns adatokat”¹⁹ és „lényege az ügy szempontjából

¹⁶ BITSKEY Botond, KÖBLÖS Adél, RAJOS Krisztina: *Az alkotmányjogi panasz eljárás szabályai*. In: Az alkotmányjogi panasz kézikönyve. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2014, 115. oldal.

¹⁷ CSINK Lóránt: *A köztársasági elnök tisztségétől való megfosztása*. [online] https://jak.ppke.hu/storage/tinymce/uploads/old/uploads/articles/2751678/file/Komm_13_35_%C2%A7_ABtv_komm.pdf (letöltés dátuma: 2024. 02. 18.)

¹⁸ KÉZIKÖNYV A 6. CIKKRŐL A TISZTESSÉGES ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG (polgári jogi ág). 256. bekezdés https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_HUN (letöltés dátuma: 2024. 02. 17.)

¹⁹ 3245/2018. (VII. 11.) AB határozat, Indokolás [21], továbbá 3064/2019. (III. 29.) AB határozat, Indokolás [16]

jelentős nyilatkozatokhoz és bizonyítékokhoz való hozzáférés mindkét fél számára, valamint lehetőség arra, hogy észrevételeit előadhassa a bíróság előtt.”²⁰ Ezen határozatokat olvasva látjuk, hogy milyen fontos szerepe van a fair trial szempontjából a meghallgatásnak, amely rendkívül érdekes témakör az AB szempontjából is, annak ellenére, hogy a hagyományos értelemben vett fegyveregyenlőség az AB előtt nem értelmezhető egymással ellentétes érdekű felek, kontradikció hiányában.

A hatályos szabályozás kapcsán először is azt kell leszögezni, hogy a személyes és a nyilvános meghallgatás nem azonosak. Ugyan szoros kapcsolatban állnak, és még az is előfordulhat, hogy a nyilvános meghallgatásnak előfeltétele lehet a személyes meghallgatás. Az Abtv. 57.§ (7) bekezdése ugyanis azt tartalmazza, hogy ha az AB magától, azaz kezdeményezés nélkül kíván személyes meghallgatást végezni, akkor az indítványozó, vagy az AB eljárásának alapjául szolgáló bírósági eljárásban ellenérdekű fél indítványára nyilvános meghallgatást kell tartani.

Érdemes azonban egy lépést hátra ugrani, és ismertetni azt, hogy a személyes meghallgatást feloszthatjuk két csoportra, attól függően, hogy ezt az indítványozó kérte véleményének megküldésével párhuzamosan, vagy indítványozás nélkül azt az AB saját belátása szerint rendelte el. Előbbi kategória azonban korlátozott, mivel azt kezdeményezni csak meghatározott hatáskörök kapcsán lehet: bírói kezdeményezésű egyedi normakontroll, valamint valamennyi alkotmányjogi panasztípus kapcsán. Ezzel szemben a második kategória esetében, azaz, ha az AB kezdeményezés nélkül dönt a személyes meghallgatás mellett, nincs ilyen megszorító szabályozás hatáskörök vonatkozásában.

A személyes meghallgatás körében a második említésre méltó kérdéskör az, hogy mi alapján dönt az AB a személyes meghallgatás megtartása kapcsán. Erre vonatkozó konkrét szempontrendszer nincs meghatározva az AB számára, hogy mely esetben kötelező személyes meghallgatást tartani, hanem egy tágabb fogalommal, a „szükséges” szóval operál az Ügyrend. Ezzel a jogalkotó és az AB is biztosítja annak a lehetőségét, hogy a taláros testület a saját mérlegelése, meggyőződése alapján döntsön az említett kérdés kapcsán. Azaz kizárólag az AB-n múlik, hogy mikor, milyen esetekben tart személyes meghallgatást. Ez a *szükségesség* a meghallgatás, véleményezés körében áthatja az Ügyrend és az Abtv. más részeit is, mint például: „Az Alkotmánybíróság nyilatkozattételre hívhatja fel, iratok megküldése és vélemény kérése iránt keresheti meg az indítványi kérelemmel érintett szervet, hatóságot, illetve azt a bíróságot, hatóságot, más állami szervet, az Európai Unió intézményét vagy nemzetközi

²⁰ 3100/2015. (V. 26.) AB határozat, Indokolás [115]

szervet, amelynek megkeresése a kérelem elbírálásához szükséges.”²¹ és „Amennyiben az ügy eldöntéséhez szükséges, az előadó alkotmánybíró iratanyag megküldése céljából megkeresheti az elsőfokú bíróságot.”²²

Azt gondolom, hogy ez a szükségesség hasonló lehet – a későbbiekben elemzésre kerülő – nyilvános meghallgatásnál látható „ügy előbbrevitele” kitéttel. Ezt azért gondolom, mert a szükségesség azt jelenti, hogy valami kell, valamire igényt tartanak egy cél érdekében. Egy alkotmánybíróági eljárás célja pedig egy döntés meghozatala, amellyel lezárható az ügy. Az eljárás viszont egy hosszú folyamat, amely a döntésben csúcsosodik ki, ameddig el kell, előre kell jutni.

A szabályozást áttekintve megállapítható, hogy a rendes bírósági eljárásban látott anyagi pervezetés az alkotmánybíróági gyakorlatban is megjelenik. Már csak azért is mert az elnök vagy a tanácsvezető határozza meg a személyes meghallgatás idejét, amelyről értesítik a meghallgatandó személyeket, akiknek kötelezettsége megjelenni a megjelölt helyen és időben, különben eljárási bírság kiszabásának van helye velük szemben. A személyes meghallgatást megnyitja az elnök vagy a tanácsvezető, majd az alkotmánybírók kérdéseket tehetnek fel. A válaszadásra meghatározott időtartam áll a meghallgatandó személy rendelkezésére, ezért azon kérdéseket, amelyek megválaszolását az alkotmánybírók relevánsnak és fontosnak tartják, már előre megküldik. Meglehetősen részletes és precíz a szabályozás, amely számos kötelezettséget telepít az AB-ra is a jogintézmény kapcsán, hiszen tájékoztatási kötelezettsége van, illetve öt munkanapja van az indítvánnyal kapcsolatos döntéshozatalra.

Az AB régóta ismeri a személyes meghallgatást, hiszen már a régi Abtv. 25.§ (2) bekezdése szerint az AB a bizonyítási eljárásban szükség esetén bevonja a személyes meghallgatást, ennek ellenére ritkán alkalmazza.

A legismertebb személyes meghallgatásra 2013-ban került sor, amikor az OBH akkori elnökének a meghallgatására került sor. A meghallgatás előzménye, hogy a Fővárosi Törvényszékről Kecskemétre tette át – többek között – a Hagyó-ügy tárgyalását, előbbi bíróság leterheltségére és nagy ügyterhére hivatkozva. Több médium is megkérdőjelezte ezen indokolás valóságát, mivel ismertté váltak olyan adatok, amelyek alapján nem állapítható meg szignifikáns különbség a két bíróság vonatkozásában a kiemelt ügyek kapcsán. Az AB eljárása során felhívta Handó Tündét, hogy írásban fejtse ki álláspontját, aki ennek eleget is tett, azonban maga kérte a személyes meghallgatását is szóban. Ez a meghallgatás meglehetősen

²¹ 2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróaságról (továbbiakban: Abtv.) 57.§ (2)

²² Az Alkotmánybíróaság 1001/2013. (II. 27.) AB Tü. határozata az Alkotmánybíróaság ügyrendjéről. (továbbiakban: AB Ügyrend) 36.§ (9)

nagy sajtóviSSzhangot kapott, mivel az AB elnöke nem engedélyezte, hogy a személyes meghallgatás nyilvános legyen, magyarázva azzal, hogy a nyilvánosságtól nem várható az ügy érdemi előmozdítása.²³ Ennek a nagy sajtóviSSzhang okát a sajtó azzal magyarázta, hogy annak ellenére nem lett nyilvános a meghallgatás, hogy közügyről van szó, valamint, hogy állami szerv vezetője nyilatkozik állami szerv előtt. Ennek következménye pedig – álláspontjuk szerint –, hogy sérül a tisztességes eljárás elve, valamint a közhatalmi döntéshozatal nyilvánossága. Sem az Abtv., sem az AB Ügyrendje nem tartalmazza azt a kitétel, hogy közügy esetén kötelező lenne a nyilvános meghallgatás tartása, bár érthető a sajtó álláspontja is. Az alapügyben az áthelyezéssel kapcsolatban csak a vádhatóság fejthette ki álláspontját, a védők és a vádlottak nem. Először felmerülhet az a kérdés, hogy a védők nem tudnak eleget tenni az egyik legfontosabb büntetőjogi garanciának, a hatékony védelemhez való jognak (kötelezettségnek), hiszen zárt tárgyalás tartása miatt esélyük sincs megjelenni az AB előtt. Bár egyébként sem lenne lehetőségük kérdezni nyilvános meghallgatáson, hiszen a jogosultságuk kimerül a puszta jelenlétben.

3.2. Népészrevétel elve és jelentősége

A rendes bírósági eljárás jellegzetessége és egyben különlegessége az, hogy „laikus elemek” is részt vesznek benne. Az ülnöki rendszer lényegében a társasbíráskodás egy speciális formája. Ennek előnye az, hogy nem csak jogi, szakmai álláspontok érvényesülnek, hanem a mindennapi, egyszerű tapasztalatok is érvényre jutnak, mintegy kiegészítve a jogi gondolkodást.

Eljárásjogi törvényeink lehetővé teszik mind a polgári peres, mind a büntetőeljárásban ülnökök részvételét, sőt vannak olyan különleges eljárások, mint a munkaügyi per, amelynél kötelező két ülnök részvétele a tanácsban elsőfokon. A Be. és a Pp. olyan rendelkezéseiből, mint a „törvényben meghatározott esetben”, valamint abból, hogy a Be. a fiataikorúak és a katonai büntetőeljárásban alkalmazza az ülnöki rendszert, arra következtethetünk, hogy az ülnöki rendszer mintegy kisegítő szerepet tölt be az ítékezésben, főként olyan eljárástípusokban, amelyek speciális ismeretet igényelnek. Feltehetően a jogalkotó célja az ülnökök szerepeltetésével az, hogy pótolják azon különleges ismereteket, amellyel egy bíró nem rendelkezik.

²³ *Nem nyilvános az OBH elnökének alkotmánybíróági meghallgatása* [online] <https://168.hu/itthon/nem-nyilvanos-az-obh-elnokenek-alkotmanybirosagi-meghallgatasa-50678> (letöltés dátuma: 2024. 01. 19.) (közzététel dátuma: 2013. április 16., 07:33)

Az ülnöki rendszer alkalmazásával az igazságszolgáltatásba vetett bizalom növelése irányába tehető lépés, hiszen a nyilvánosság – amelyről a későbbiekben lesz részletesen szó – mellett a társadalom az ülnökökön keresztül ellenőrizni képes az igazságszolgáltatás működését. Budea Cintia álláspontjával értek egyet, miszerint, ha az ülnökök egy bírósági eljárás során megtapasztalják a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülését, akkor ezekről a pozitívumokról a társadalom többi tagjának is be fognak számolni, amellyel növelhető a bizalom a bíróságok felé, és egyben csökkenthető a szakadék a bíróság és a társadalom között.²⁴ Azaz két irányból is fontos az ülnökök eljárása: egyrészt megjelenítik a mindennapi élettapasztalatokat az ítélkezésben, ugyanakkor a társadalom felé is tudják közvetíteni az igazságszolgáltatás helyzetét, amely tisztességes és méltányos működése esetén növelni tudja a belé vetett bizalmat és elfogadottságát.

Ismeretes, hogy az AB, mint testület kizárólag hivatásos jogászokból áll, azaz alkotmánybírói szinten laikus személyek nem vesznek részt a tanácskozásban. A rendes bírósági eljáráshoz képest többek között ez is eredményezheti azt, hogy az AB-ra sokan egy olyan szervként tekintenek, amely teljesen elidegenedett a hétköznapi emberektől, mintegy elefántcsonttoronyban, elkülönült burokként hozza meg döntéseit.²⁵ Az ülnöki rendszer alkotmánybírói bevezetése nem célszerű, mert merőben más helyzetekkel szembesül egy alkotmánybíró, mint egy rendes bíróság. Elég csak azt az egyszerű példát felhozni, hogy egy pedagógus végzettségű személy, mint ülnök azt meg tudja ítélni, hogy egy fiatalkorú által elkövetett bűncselekménynek mi lehetett az indítéka, azt azonban már nem, hogy egy bírói döntés, vagy jogszabályi rendelkezés mennyiben ellentétes az Alaptörvénnyel. Az AB olyan jogi problémára reflektál, amely jóval távolabb áll egy rendes bíróság előtt folyó eljáráshoz képest a mindennapi élettől, hiszen jelen esetben olyan összetett, elvont alapjogi problémákról kell állást foglalni, amelyhez komoly jogi szaktudás szükségeltetik.

3.3. Nyilvánosság elve

3.3.1. Polgári peres eljárás és büntetőeljárás

A nyilvánosság elvének definiálása, nevesítése a tisztességes eljáráshoz való jog kapcsán valamennyi jogi dokumentumban megjelenik, legyen az akár nemzetközi jogi jogforrás, vagy az Alaptörvény. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és az Emberi

²⁴ BUDEA Cintia: *Szabad lesz, bíró úr? Avagy a laikus bíráskodás jogelméleti/jogszociológiai kérdései*. 9-10. oldal. https://www.ojji.u-szeged.hu/images/dokumentumok/CLWP/Budea_szabad.pdf (letöltés dátuma: 2024. 01. 19.)

²⁵ BODNÁR Eszter: *Nyitott kapukat a Donáti utcába? Nyilvános meghallgatás az Alkotmánybírói eljárásban*. [online] <https://jog.tk.hu/blog/2016/09/nyilvanos-meghallgatas-az-alkotmanybirosag-eljarasaban> (letöltés dátuma: 2023. 08. 28.)

Jogok Európai Egyezménye, valamint az Alaptörvény nagyon hasonlóképpen fogalmaz a tisztességes eljáráshoz való jogról.

Az átláthatóság elve a közhatalmi szervek között többnyire jellemző, alkalmazandó alapelv, amely megkívánja a jogalkotó és jogalkalmazó szervek nyitottságát a döntéshozatali folyamatokba. A nyilvánosság leginkább a tárgyalás nyilvánosságát, valamint a bírósági döntés nyilvános kijelentését foglalja magában.

A Pp. alapján a bíróság a felek közötti jogvitát – törvény eltérő rendelkezése hiányában – nyilvános tárgyaláson bírálja el és a tárgyaláson hozott ítéletét nyilvánosan hirdeti ki. Ez a jog azonban nem korlátozhatatlan, mivel a tárgyalásról, vagy annak egy részéről méltányos érdekeket figyelembe véve a nyilvánosság kizárható: kiskorú védelme, közérkölc védelme, személyiségi jogok védelme. A Pp. nem fogalmaz teljesen egyértelműen véleményem szerint, különösen a Be.-ben foglaltakhoz képest. A Pp. a kiskorú védelme érdekében fenntartja a bíróság számára a nyilvánosság kizárásnak a lehetőségét, csak az nem világos, hogy ez kire vonatkozik. Feltehetően az eljárásban érdekelt kiskorúra, ugyanakkor elképzelhetőnek tartom annak lehetőségét, hogy egy kiskorú gyermek, aki esetleg részt vesz a tárgyaláson olyan impulzusok érhetik – a tárgyalás rendjének és méltóságának megőrzésével kapcsolatos bírói kötelezettség ellenére -, amely hátrányosan hat a fejlődésére. Ehhez képest a Be. jóval egyértelműbben fogalmaz, már önmagában a büntető jellegből adódóan, hiszen nem lehet jelen a tárgyaláson 14. életévét be nem töltött személy.

A Be. is főszabályként tekint a tárgyalás nyilvánosságára. A hallgatóság létszáma azonban korlátozható a tárgyalás méltóságának megőrzése és biztonságos lefolytatása érdekében. A bíróságnak meg van a lehetősége arra is, hogy a hallgatóságot kizárja és zárt tárgyalást rendeljen el. Itt azonban révényesül a szükségesség elve, hiszen, ha a zárt tárgyalás indoka megszűnik, akkor nyilvánosan kell folytatni.

Tóth J. Zoltán is a nyilvánosság mellett érvel: „Ez azért nélkülözhetetlen eljárási garancia, mert a nyilvánosság és ennek folyományaképpen a nép egésze általi kontroll lehetősége révén biztosítható a valóban elfogulatlan, pártatlan és részrehajlástól mentes jogszolgáltatás.”²⁶ Mivel az AB is jogszolgáltatást végez, ugyan nem a hagyományos értelemben – ahogy fentebb már említettem Kováts Beáta tudományos munkáját idézve – ,ettől még az AB eljárásában is jelentős szerep juthat a nyilvánosságnak, amely a következőkben kerül bemutatásra.

²⁶ TÓTH J. Zoltán: *A tisztességes eljárás és a tisztességes eljáráshoz való jog - jogfilozófiai és nemzetközi jogi megközelítésben*. In: Alkotmánybírósági Szemle, 2023/2., 2. o.

3.3.2. Az Alkotmánybíróság eljárása

A nyilvános meghallgatást az AB megalakulása óta eddig két alkalommal alkalmazta. E jogintézményt az új Abtv. szabályozta először, azonban ezt megelőzően került sor a nyilvános meghallgatás gyakorlati alkalmazására a kamatadó-ügyben, valamint a halálbüntetéssel kapcsolatos AB határozatot megelőző eljárás során.²⁷ Előbbi egyértelmű kudarcnak tekinthető, mivel a meghallgatottak panaszfórumnak használták fel az AB-t, utóbbi esetében pedig szakértők meghallgatására került sor. Azóta 2016-ig voltak ugyan személyes meghallgatások, de azok nem voltak nyilvánosak.²⁸

A polgári peres eljáráshoz és a büntetőeljáráshoz képest az eltérés jelentős a nyilvánosság kapcsán az AB esetében. Az AB eljárásrendjében ugyanis a főszabály az, hogy az eljárás nem nyilvános, azaz az AB döntéshozatala során a nyilvánosság ki van zárva.²⁹

A nyilvánosság azonban nem csak az eljárás során, hanem annak végén is ki van zárva, hiszen „[a]z Alkotmánybíróság elrendelheti határozatának nyilvános kihirdetését.”³⁰ Ezen szakaszból az következik, hogy az eljárás végén meghozott határozatot főszabályként nem hirdetik ki nyilvánosan. Ugyanakkor az AB döntései a honlapján ingyenesen, bárki számára, díjmentesen, korlátozás nélkül hozzáférhetőek.³¹ A honlapon történő közzététel hozzáadott értéke esetleg az lehet, hogy rövid idő alatt minél többen értesüljenek, kapjanak információt az AB döntéséről. Ezzel megelőzhető indítványok benyújtása az AB-hoz, amely ennek okán legfeljebb a res iudicata megállapításához vezetne.

Pozitív véleményem van viszont azzal kapcsolatban, hogy bizonyos hatáskörökbe tartozó ügyek indulását közzé kell tenni az AB honlapján, sőt a 23. §, 24. § és a 32. § foglalt hatáskörök esetén magát az indítványt közzéteszi.

Az Abtv. szerint az AB a rendelkezésre álló ügyiratok, valamint bizonyos esetekben a jogszabály megalkotója, a törvény kezdeményezője vagy ezek képviselőjének meghallgatása, illetve véleménye megismerése után dönt.³² Ez a szakasz az amicus curiae-t intézményesíti, amelyre olyan beadványként tekinthetünk, amely az AB figyelmét felhívja valamely, a felek által be nem mutatott, ki nem fejtett releváns körülményre, amely jelentősen segítheti az AB-t a döntéshozatalban. A jogszabály megalkotója és a törvény kezdeményezője az AB felhívására, de saját kezdeményezésre is kifejtheti álláspontját. Azonban ezen személyeken kívül harmadik

²⁷ BODNÁR Eszter: *i.m.* (letöltés dátuma: 2023. 08. 10.)

²⁸ BODNÁR Eszter: *i.m.* (letöltés dátuma: 2023. 08. 10.)

²⁹ Abtv. 47.§ (1)

³⁰ Abtv. 66.§ (4)

³¹ Abtv. 44.§ (2)

³² Abtv. 57.§ (1)

személy nyilatkozata csak akkor minősül bizonyítási eszköznek, ha annak megtételére az Alkotmánybíróság hívta fel az érintettet.³³ Ez alól az Ügyrend 36. § (10) bekezdése kivételt jelenthetne, azonban itt is kérelmezni kell előzetesen az AB hozzájárulását. Itt kell megjegyezni azt, hogy az *amicus curiae* intézménye elsősorban jogkérdésekre irányul, bizonyítást pedig elsősorban tényekre szoktak lefolytatni, így kérdésessé válik az *amicus curiae* bizonyítékként való megítélése. Már csak azért is, mert a bíróságok előtt tényeket kell bizonyítani, nem jogkérdéseket, hiszen a bíróság jogkérdésben hivatalból dönt. Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy a felek közöljék jogi álláspontjukat, sőt, ezt rendre meg is kell tenni, azonban jogkérdésben kizárólag bíróság foglalhat állást.

Ezen esetekben is – véleményem szerint – elsődleges szerep jut az írásbeliségnek és a közvetett kapcsolattartásnak, mivel megadott határidőn belül megküldheti álláspontját a fentebb említett személy. Az Abtv. 57.§ (1c) bekezdése azt taglalja, hogy a véleményének megküldésével egyidejűleg kérheti meghatározott hatáskörökben a személyes, illetve a 24. § és a 32. §-ban foglaltak esetén a nyilvános meghallgatást. Személyes meghallgatás lehetséges hivatalból és indítványra is, míg a nyilvános meghallgatás tartásának előfeltétele annak indítványozása, azt hivatalból az AB nem rendelhet el. Azt tartani csak utólagos normakontroll, valamint nemzetközi szerződésbe ütközés esetén lehet, ha a fentebb említettek indítványozzák. A másik eset, ha hivatalból kerül sor az indítványozó vagy harmadik személy személyes meghallgatására, és ezzel kapcsolatban kéri a nyilvános meghallgatást az indítványozó vagy az ellenérdekű fél képviselője.

Azonban az AB kezében is van egy erős jogosultság. Nevezetesen az, hogy az Abtv. 57.§ (1c) bekezdésben foglaltak alapján a jogszabály megalkotójának, a törvény kezdeményezőjének indítványára a meghallgatás megengedhetőségéről az AB teljes ülése dönt, ahol a tárgyalás mellőzéséhez elég az egyszerű többséggel történő megszavazás.

Azonban nem minden esetben a teljes ülés dönt a meghallgatás megengedhetőségének a kérdésében, hiszen az Ügyrend 37. § (3) bekezdése alapján az elnök vagy a tanácsvezető dönt a nyilvános meghallgatás megengedhetőségének tárgyában. Ennek azonban van két előfeltétele: az egyik, hogy „az elnök vagy – az ügy tanácsban történő tárgyalása esetén – a tanácsvezető a saját kezdeményezésére vagy az ügy előadó alkotmánybírója javaslatára az Abtv. 57. § (2) bekezdése alapján elrendelheti az indítványozó, az ellenérdekű fél, ezek képviselője, illetve a kérelem elbírálásához szükséges harmadik személy vagy szerv (szervezet)

³³VÁRADI Ágnes - MÁZI András: *Az Igazságügyi Minisztérium megnövekedett szerepe az alkotmánybírósági eljárásokban, az amicus curiae intézménye*. In: *Fontes Iuris: Az igazságügyi minisztérium szakmai folyóirata*, 2015 3-4. 17-23. oldal. [online] http://real.mtak.hu/36993/1/amicus_curiae.pdf (letöltés dátuma: 2023. 11. 16.)

– különösen a (3) bekezdésben meghatározott szervezet – nyilatkozatának beszerzését vagy személyes meghallgatását, másrészt írásban kell indítványozni a nyilvános meghallgatás tartását.

Az Ügyrend alapján a tanács elnöke dönt öt munkanapon belül a nyilvános meghallgatásra vonatkozó indítványról. Az elnök elutasítja az indítványt, ha a meghallgatástól nem várható az ügy érdemi előmozdítása.³⁴ Ez lényegében egy széles mérlegelési jogkört jelent, mivel az Ügyrend értelmében szabadon dönthet arról, hogy a nyilvánosságtól várható-e az ügy érdemi előbbrevitele.

A magyar jogban kevésbé, azonban az Amerikai Egyesült Államokban nagyobb szerepet kap a cél-eszköz teszt, amikor a bíróság azt mérlegeli, hogy az egyik alapvető jog korlátozása megfelel-e az alkotmányos célnak, legtöbbször egy másik alapjog védelmének.³⁵ A jelenleg hatályos szabályozást felfoghatjuk ilyen keretek között, hiszen a cél az eljárás, ügy érdemi előremozdítása, illetve lezárása, ehhez pedig eszközként szolgálhat a nyilvános meghallgatás, mint jogintézmény.

Akár érdemes lenne átgondolni, hogy megfelelőbb lenne-e a szabályozás akkor, ha konkrétabb lenne a standard. Erre megoldásként szolgálhatnának akár az alapjog-korlátozási tesztek, vagy más szófordulat, amelyek ismertetésére tesztek kísérletet a következőkben. Az alapjog-korlátozás kapcsán azonban számos kérdéssel, tartalmi elemmel találkozunk: egyáltalán alapjogi ügyről van-e szó, és amennyiben igen, akkor melyik teszt alkalmazandó: speciális vagy általános. Ezt követően azt kell megvizsgálni, hogy törvényi szinten került-e sor a szabályozásra (formai elem), valamint azt, hogy a korlátozás legitim célt szolgál-e, és alkalma-e ennek elérésére, úgy, hogy nem sérül az alapjog, jelen esetben a részjogosultság lényeges tartalma, megfelelően a szükségesség-arányosság követelményének.³⁶

Az alapjog-korlátozásra a jogalapot és a felhatalmazást az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében találjuk, amely a szükségességi-arányossági tesztet foglalja magában. A szakaszt látva arra következtethetnénk, hogy kizárólag két alapjog állhat egymással szemben. Azonban ez nem így van, hiszen a tisztességes eljáráshoz való jog az AB álláspontja szerint már maga is mérlegelés eredménye, valamint a 6/1998. (III. 11.) AB határozat alapján olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet megítélni. Ebből

³⁴ AB Ügyrend 38.§ (3)

³⁵ GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: „Az alapjogok korlátozása” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/az-alapjogok-korlatozasa> (2020) [47]

³⁶ ERDŐS Csaba: *Az alapjogok korlátozása*. In: Alapjogok. (szerk.: Bódi Stefánia, Schweitzer Gábor), Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021.

azt a következtetést vonom le, hogy a részjogosultságok is korlátozhatók egymás javára és rovására oly módon, mintha két alapjog állna egymással szemben. Másrészt az AB több határozatában is hangsúlyozta ezen alapjog összetettsége okán azt, hogy ezen alapjogon belüli részjogosultság kapcsán is értelmezhető a teszt. Ezt támasztja alá a 17/2015. (VI. 5.) AB határozat [103] bekezdése, amely egyben utal a 3/2014. (I. 21.) AB határozatra, mivel tartalmazza, hogy „[a] tisztességes eljáráshoz való jog részét képező részjogosultságok - jelen esetben a kifogás benyújtásának időbeli - korlátozására az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésébe foglalt, szigorú követelményeket támaztó szükségességi-arányossági teszt alkalmazásával lehetőség van.” Ezen összetett alapjog abszolút jellege miatt nem is találkozunk a tisztességes, mint gyűjtőfogalom kapcsán az általános alapjog-korlátozási tesztel. Az csak a részjogosultságok vonatkozásában értelmezhető, de azok közül sem mindegyikkel kapcsolatban. Így jelen alapjoggal kapcsolatban kétféle teszt lehetséges, amelyeknek folyamata is eltérő, hiszen utóbbi esetében igazolhatósági vizsgálatra nem kerül sor, mert az eljárás vagy tisztességes vagy nem, középút nem lehetséges.³⁷ Nehéz megállapítani az AB gyakorlatából, hogy mikor alkalmazza a hagyományos szükségesség-arányossági tesztet és mikor az abszolút jellegű jogokra vonatkozó sajátos ismérvszisztemmel kapcsolatos tesztet. Jelen dolgozat keretében érdemes a nyilvános tárgyalással, mint részjogosultsággal foglalkozni. A gyakorlat itt is megosztott, hiszen főszabály szerint a tárgyalás nyilvánossága vonatkozásában az AB a szükségesség-arányossági tesztet alkalmazza, főleg normakontroll eljárások esetében. Azonban azt is figyelembe kell venni, hogy más ügyek alapján megállapítható a nyilvános tárgyalás abszolút jellege.³⁸

Az EJEJ joggyakorlatát nézve, a Bíróság a *Stran Greek Refineries és Stratis Andreadis kontra Görögország* ügyben hangsúlyozta, hogy a tisztességes követelménye az eljárásokra teljességükben érvényes, nem korlátozódik az *inter partes* meghallgatásokra. Azaz jelen esetben azt látjuk, hogy a tisztesség vonatkozik a meghallgatásokra, és nem csak a felek közötti meghallgatásra. Márpedig az AB eljárása során egymással szemben nincsenek felek. Harmadrészt, az EJEJ álláspontja szerint „az eljárásban részt vevő feleknek joguk van arra, hogy az általuk az ügyük szempontjából relevánsnak tartott észrevételeiket előadják.”³⁹ Érdekes, hogy az AB előtti eljárásban kit tekintünk ellenérdekű félnek, már ha van ilyen szerep. Normakontroll eljárásnál akár még elő is fordulhat, mert a normakontroll-kezdemenyezője és

³⁷ KOVÁTS Beáta: *A tisztességes eljáráshoz való jog sérelmére alapított indítványok alkotmánybírósági elbírálása során alkalmazott tesztek*. Alkotmánybírósági Szemle, 2023/2., 44. o.

³⁸ UO. 45. o.

³⁹ KÉZIKÖNYV A 6. CIKKRŐL A TISZTESSÉGES ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG (polgári jogi ág). 168. és 174. bekezdés https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_HUN (letöltés dátuma: 2024. 02. 16.)

az alaptörvény-ellenesnek hitt norma megalkotója – ahogy a kastélytörvény esetében is látható – egymással ellenérdekűnek tekinthető.

Ezt követően azt kell megvizsgálni, hogy melyek azok a részjogosultságok, amelyek „kárára” gyakrabban lehetne alkalmazni a nyilvános meghallgatást mint a bírósághoz fordulás egyik részjogosultságának érvényesülését elősegítő intézményt egy új szabályozás beiktatásával. Itt maga az eljárás tisztességes jellege, az észszerű határidők, valamint az jöhet szóba, hogy az AB-t a felek valóban arra használják, amelyre való.

Az eljárás tisztességes jellege alatt azt értem, hogy meg kell előzni, el kell kerülni annak a fennállását, hogy az eljárás méltányosan, rendbontás nélkül folyjon le. Egy nyilvános meghallgatás ugyanis mindig magában hordozza annak a veszélyét, hogy elszabadulnak az indulatok, és a tisztességes eljáráshoz nem illő tettekre, valamint szavak elhangzására kerül sor. Ennek azonban azért van kevésbé jelentősége alapjog-korlátozás terén, mert az AB számára fennáll a lehetőség már a jelenlegi szabályozással is arra, hogy eljárási bírságot szabjon ki. Sőt, kötelezettség terheli a meghallgatást vezető elnököt a rendfenntartásra.

A harmadik esetben pedig arra gondolok, hogy el kell kerülni azt, hogy panaszfórumként használják fel az AB-t a meghallgatáson résztvevő személyek. Ez egyébként szoros összefüggésben állhat az észszerű határidőkkel.

Abban a furcsa helyzetben, ha az AB-nak azt kellene vizsgálnia, hogy az általa alkalmazott eljárás során megvalósult-e alapjog-korlátozás, három szakaszból álló eljárás során tudna erről dönteni. Az AB alkalmazhatná ugyanis a jogorvoslathoz való jog kapcsán látott elsődleges alapjogkorlátozási (szükségesség-arányosság) tesztet: első körben azt kellene megállapítani, hogy a nyilvános és személyes meghallgatáshoz való jog érintett-e a védelmi körben. A mennyiben igen, akkor második szakaszban azt kellene tisztázni, hogy egyáltalán korlátozásról van-e szó, majd az utolsó lépésben kerülne sor annak tisztázására, hogy fennáll-e alapjog-sérelem. Ebben a körben pedig az arányosságnak, a legitim célnak és az alkalmasság igazolásának van kiemelt jelentősége.⁴⁰

Utolsó potenciális javaslatomként a mérlegelendő szempontrendszer módosítását vetem fel. Az „eljárás előremozdítása” helyett a „személyek széles körét érinti”, szükséges szöveggel merülhet fel lehetséges alternatívaként. A „személyek széles körét” érintő fordulat azért is lenne meggondolandó, mert egyrészt jelenleg is tartalmazza az Abtv. a nyilvános meghallgatással összefüggésben, másrészt feltételezhető, hogy a nyilvános

⁴⁰ KOVÁTS Beáta: *i.m.*, 46. o.

meghallgatás funkciója annál jobban érvényesülhet, minél több az eljárásban érdekelt, ismervé a nyilvános meghallgatás kapcsán felmerülő esetleges hátrányokat, veszélyeket is. Itt azonban megint felmerülhet annak a megítélése, hogy mi az a szám, amelynek fennállása esetén a nyilvános meghallgatás mellett döntene a testület.

Ugyanakkor a negatívum az lehet, hogy sem egzaktabb, konkrétabb standard a jelenleginél. Ez megint csak nehezen definiálható fogalom. Egy egzakt számhoz, legyen az akár az indítványozók, akár egymással megegyező indítványok egy meghatározott számához pedig nem érdemes kötni a nyilvános meghallgatás tartásának esetét. Ezzel a problémával szembesülne az AB akkor is, amikor dönt az egyesítés vagy a pilot-eljárás alkalmazása között.

Azt gondolom azonban, hogy az általam felvetett javaslatok ugyan megfontolásra érdemesek, de a jelenlegi szabályozás elég hatékonynak és megfelelőnek bizonyul. Legfőképpen azért, mert az AB pontosan látja és érzékeli azt az eljárás során, hogy szükséges-e a nyilvános meghallgatás tartása. Kívülről szinte lehetetlen megítélni, hogy szolgálná-e az ügy előbbrevitelét egy nyilvános meghallgatás, de az AB kizárólagosan tisztában van az ügymenettel, és mivel nem áll érdekében megalapozatlan döntés meghozatala, valamint láthatólag teljesen indokolatlanul a tisztességes eljárás alapjogának a megsértése – hiszen az indítványozó akár az EJEB-hez is fordulhatna –, így feltételezhető a jelenlegi szabályozás helyessége és az AB jóhiszeműsége. Másodrészt, a már fentebb említett eszköz-cél viszonyra visszatérve, méltányolandó és elismerendő a jelenlegi standard, cél, amivel az AB éppen a tisztességes eljárás felé hajlik, mert a célja egyértelműen az eljárás minél tisztességesebb lefolytatása. Azt is mondhatnánk, hogy az AB a jelenlegi szabályozással az *aura mediocritas* elvén halad, hiszen törekszik arra, hogy az eljárás minél gyorsabban, felesleges eljárás-elhúzási kísérletektől mentesen folyjon a tisztességes jelleget megőrizve. Ugyanakkor, amennyiben szükségesnek tartja, biztosítja a (személyes és) nyilvános meghallgatás alkalmazását. Ez az AB-nak is érdeke a megalapozott döntéshozatal vonatkozásában.

A személyes és nyilvános meghallgatással kapcsolatos standardok (személyek széles köre, ügy érdemi előremozdítása, szükségesség) összefüggésbe hozhatóak a jogbiztonsággal. Az Alaptörvény B) cikkében foglalt jogállamisági-klauszula nevesítetlen részét képezi a jogbiztonság. „A jogállamiság elvét az alaptörvény további rendelkezései részletezik, e szabályok ugyanakkor nem töltik ki teljes egészében ezen alapérték tartalmát, ezért a jogállam fogalom értelmezése az Alkotmánybíróság egyik fontos feladata.”⁴¹ Bihari Mihály

⁴¹ 9/1992. (I. 30.) AB határozat

meglehetősen sokrétű alkotmányos jogbiztonság fogalmat használ, amelynek egyik olvasata a normavilágosság és egyértelműség. Ezalatt a 9/1992 (I. 30.) AB határozatban foglaltak értendők: „A jogbiztonság az állam - s elsősorban a jogalkotó - kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Vagyis a jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. Az Alaptörvény és az Ügyrend 37.§ (3) bekezdésében foglalt standardok címzettjei ugyanis nem az indítványozók, hanem maga az AB. Azt ugyan nem tudom megítélni, hogy az AB számára ezek a rendelkezések mennyiben világosak és kiszámíthatóak, de kifelé érdemes lehet a fogalom magyarázata, indokolása.

Az Abtv. kommentár szerint a harmadik személyek meghallgatása korlátozottan érvényesül az AB esetében, hiszen nincs olyan rendelkezés, amelyből az lenne levezethető, hogy bárkinek, önkéntes módon előterjesztett állásfoglalása ügyiratnak minősülne és ezt kötelezően kellene figyelembe vennie a taláros testületnek, ám ez nem jelenti azt, hogy kizárják a véleményezés jogát.⁴² Ennek igazából az indítványhoz és az ügghöz kötöttség szempontjából van jelentősége, mivel elsődleges helyen az iratok alapján történő döntéshozatal áll, amellyel megelőzhető, hogy eltávolodjanak az ügy tárgyától, amely egyébként nagyobb eséllyel felmerülhet egy nyilvános meghallgatásnál, másrészt az elnökre plusz feladatot hárítana, akinek a rendfenntartásról is gondoskodnia kell.

Itt tartom szükségesnek megemlíteni az Ügyrend azon praktikus szabályát, amely szerint „[a] személyes meghallgatásra és a nyilvános meghallgatásra legkorábban az ügyben készült tervezet első tárgyalását követően kerülhet sor.”⁴³ Azért is tűnhet praktikusnak ez a szabály, mert az eljárás elején kevésbé tud a meghallgatott személy érdemileg hatni az ügy előbbrevitelére. Nyilvánvaló, hogy teljesen indokolatlan a befogadási szakban – ahol formai szempontból vizsgálja meg az indítványt – meghallgatást tartani. Ha az AB adott eljáró tanácsában már kialakul egyfajta álláspont, csak ezt követően érdemes meghallgatást tartani, mert ekkor tudnak kérdéseket, felhívásokat tenni a meghallgatott személyhez, ezáltal megvalósulhat az „ügy érdemi előremozdításának” kritériuma. A hatályos és fentebb említett

⁴² SURI Noémi: *Indítványhoz kötöttség, meghallgatás, szakértő kirendelése*. In: Az Alkotmánybírósági törvény kommentárja (szerk.: ZAKARIÁS Kinga) Budapest, Pázmány Press, 2022.

⁴³ AB Ügyrend 37.§ (5)

szakasz viszont magában hordozza azt a problémát, hogy a tervezet a meghallgatás nélkül jön létre, márpedig a logikus az lenne, ha már a meghallgatás konklúzióját is tartalmazná a tervezet.

Itt érdemes azt megjegyezni, hogy a magyar jogrendszerben nem ismeretlen az a megoldás, hogy a peres felek és a jogi képviselők eljárási jogaikat nem, vagy csak korlátozott mértékben gyakorolhatják. Ez sok esetben kimerül a személyes jelenlétben, esetleg észrevételek tételében. A Kúria előtt zajló felülvizsgálati eljárásban mind büntető, mind polgári ügyekben jellemző ez a jelenség. A Pp. alapján eltérő rendelkezés hiányában a fellebbezésre vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazandók a felülvizsgálatra is. A törvény két szakaszából is az látszik, hogy főszabály szerint, de nem kizárólagosan tárgyaláson kívül, tanácsülésen dönt a felülvizsgálati eljárásban. A Be. is hasonló felfogást követ, amikor tanácsülésen vagy nyilvános ülésen teszi lehetővé a felülvizsgálat lefolytatását.

Sőt, még ennél is erősebben fogalmaz a jogalkotó, amikor a Pp. 420.§-ban lehetővé teszi a tárgyalás megtartását az idézettek távolmaradása esetére. Ezekből arra lehet gondolni, hogy a peres felek nem szükségesek a felülvizsgálatban történő döntéshozatalhoz. Érdemes feltenni a kérdést, hogy mi állhat ennek a hátterében. Lényegében mondhatjuk azt, hogy maga a Pp. meg is adja erre a választ, amely egyébként megegyezik az alkotmánybírósági eljárásban fellelhető szabályozás szándékaival. A válasz kettős, de egymással összefüggő és logikus. A Pp. 422.§ szerint a felülvizsgálati eljárásban nincs helye bizonyításnak, így tényállás-tisztázásnak sem. Ezzel megegyező a Be. szabályozása is, hiszen büntetőeljárásban sincs helye felülvizsgálat során bizonyítékok eltérő értékelésének, felvetésének, valamint tényállás tisztázásának. Márpedig a peres felek és jogaik eljárásra történő hatása legfőképpen a bizonyítás kapcsán fellelhető. Mivel nincs tényállás-tisztázás és bizonyítás, ezért a hangsúly nem a tényeken, hanem a jogon, a jogszabályokon van. A jogszabályokkal kapcsolatban pedig a bíróság jogosult dönteni, annak ellenére, hogy a felek sokszor közlik a jogi álláspontjukat. A jogon lévő hangsúlyt támasztja alá a Pp. 406.§ (1) bekezdése, amely következőképpen szól: „A jogerős ítélet vagy az ügy érdemében hozott jogerős végzés (e fejezetben a továbbiakban együtt: ítélet) felülvizsgálatát a Kúriától az ügy érdemére kiható jogszabálysértésre, illetve a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérésre hivatkozással a fél, valamint a rendelkezés rá vonatkozó része ellen az kérheti, akire az ítélet rendelkezést tartalmaz.”

A másik érdekes részlet az, hogy az Ügyrend alapján, hogy a meghatározott feltételek alapján elrendelt nyilvános meghallgatásra az elnök hívja meg azon személyeket, akiknek a tárgyaláson való részvétele kötelező vagy a törvény lehetővé teszi, és ezt az elnök

szükségesnek tartja.⁴⁴ Ez a megfogalmazás azért elsőre aggályosnak is tűnhet, mert ez nem felel meg a valóban nyilvános eljárás követelményének, hiszen a leírtak alapján a törvény leszűkíti a kört azon személyekre, akinek a részvétele lehetséges vagy kötelező, és ezt a bíró még tovább redukálhatja mérlegelési jogkörén keresztül a szükségesség miatt. Itt azonban érdemes megjegyezni azt, hogy ez nem nyilvánosság-biztosíték, hanem az AB megalapozott döntéshozatalát hivatott elősegíteni.

Összegezve, a nyilvános meghallgatás nem megegyező fogalom sem a személyes meghallgatással, sem a nyilvános tárgyalással a jelenlegi AB-ra vonatkozó szabályok szerint, bár előbbi speciális eseteként tartják számon.⁴⁵ Az látszik, hogy a rendes bírósági gyakorlattal ellentétes és számos korlátozás esik rajta a nyilvános meghallgatást már egyáltalán indítványozni kell, másrészt a bíró jogosult dönteni arról, hogy helyt ad-e az indítványnak.

4. A német és osztrák alkotmánybírósági gyakorlat

A német alkotmánybíróságról szóló törvény (a továbbiakban: BVerfGG) bemutatását a meghallgatás szempontjából azért tartom szükségesnek, mert a német alkotmánybíróságtól (a továbbiakban: BVerfG) számos jogintézmény átvételre került. Az általános eljárási szabályok szerint a BVerfG előtti eljárás, beleértve a határozatok kihirdetését is nyilvános. A BVerfGG 25.§ (1) bekezdése alapján a német AB főszabály szerint szóbeli tárgyaláson dönt. A magyar standardhoz hasonló kifejezés a BVerfGG 48.§ (2) bekezdésében található, mely alapján lehetséges a szóbeli meghallgatás mellőzése, ha az várhatóan nem segíti elő az eljárást. Ezenkívül a törvény a szakaszában is biztosítja annak a lehetőségét, hogy eltekintsen a szóbeli meghallgatás alkalmazásától.

Összegezve az állapítható meg, hogy a nyilvánosság tekintetében a BVerfG megközelítése szöges ellentétben áll a magyaréval, mivel előbbi főszabály szerint a nyilvánosság mellett döntött. Annak megítélése azonban nem képezi a dolgozat tárgyát, hogy ez a nyilvánosság mennyiben és milyen mértékben valósul meg, illetve, hogy van-e számottevő különbség a magyar gyakorlathoz képest.

Az osztrák alkotmánybírósági törvény másféle megközelítést alkalmaz, mint a magyar Abtv. Az osztrák törvény az alkotmánybíróságról (a továbbiakban: Verfassungsgerichtshofgesetz, VerfGG,). 19. §-a rögzíti, hogy főszabályként, bizonyos kivételektől eltekintve az osztrák AB a megállapításait szóbeli nyilvános meghallgatást

⁴⁴ AB Ügyrend 38.§ (2)

⁴⁵ BITSKEY Botond, KÖBLÖS Adél, RAJOS Krisztina: *i.m.* 118. oldal.

követően hozza meg, amelyre meghívandó a kérelmező, az ellenérdekű fél, valamint bármely érdekelt személy. A nyilvánosság jelen esetben is korlátozott, akárcsak a magyar AB esetében, hiszen olyan személy kerül meghívásra, aki valamilyen módon érintett az eljárásban. Ez a főszabály azonban nem jelenti azt, hogy mindig, vagy legalábbis gyakran tart nyilvános tárgyalást az osztrák AB, hiszen a törvény arról is rendelkezik, hogy bizonyos esetekben nem szükséges megtartani a nyilvános meghallgatást.

A VerfGG 19. § (4) bekezdése lehetőséget biztosít az osztrák AB számára, hogy eltekintsen a szóbeli meghallgatástól, abban az esetben, ha kimerítőek a benyújtott indítványok és a már bíróság előtt lévő akták, iratok alapján megismerhető az eljárás tárgya, és ezek alapján meghozható a döntés úgy, hogy a szóbeli meghallgatástól további eredmény, magyarázat nem várható.

Ugyan a szó szerinti fordítás másképp hangzik, mint a magyar Abtv.-ben található, de lényegét tekintve azonosság látható az osztrák és a magyar szabályozás között. Összefoglalva, az osztrák koncepció eltérő a nyilvánosság főszabálykénti alkalmazását tekintve, de mindkét esetben a standard gyakorlatilag megegyező, hiszen az eljárás további előrevitelével kapcsolatos. A különbség csak a megközelítésben van, amelynek oka abban rejlik, hogy míg nálunk az AB eljárása nem nyilvános, és csak akkor lehet meghallgatást alkalmazni, ha az ügy előbbrevitelét szolgálja, addig az osztrák minta pont ennek a fordítottja, azaz az eljárás nyilvános, de az osztrák alkotmánybírósági diszkrecionális jogkörébe tartozik, hogy a meghallgatástól vár-e további magyarázatot.

5. A nyilvánosság jelentősége jogszociológiai szempontok és a joggyakorlat alapján

Az EJEE a 6. cikk (1) bekezdésében biztosítja a nyilvános tárgyaláshoz való jogot, amellyel kapcsolatban az EJEB több döntésében is kifejtette álláspontját. Két Franciaország elleni ügyben is azt rögzítette az EJEB, hogy „[a] nyilvános tárgyalás megvédi a peres feleket a titokban, a nyilvánosság ellenőrzése nélkül történő igazságszolgáltatástól. Az igazságszolgáltatás láthatóvá tétele hozzájárul a 6. cikk (1.) bekezdése céljának, vagyis a tisztességes tárgyalásnak az eléréséhez.” Ehhez kapcsolódik szintén az EJEB-nek a *Pretto és társai kontra Olaszország* ügyben hozott ítélete, amelyben az kerül kihangsúlyozásra, hogy a nyilvános eljáráshoz való jog növeli az emberek bizalmát az igazságszolgáltatás felé az átláthatóság elvén keresztül.⁴⁶ Ez meglehetősen általános, megszorítástól mentes megfogalmazás, ám tartalmában megegyező az AB álláspontjával az alábbiak szerint: „A nyilvánosság minden ügyben, minden fokon és mindenféle eljárási rendben olyan kiemelt követelmény, amely »megvédi az eljárás résztvevőit a titkos eljárásoktól és ítéletektől, ugyanakkor növeli a bíróságokba vetett bizalmat is.” Ez persze nem jelent kizárólagosságot, hiszen a nyilvánosság nem feltétlenül érvényesülő, hanem korlátozható alapelv. A hasonlóság mindkét bíróság részéről abban áll, hogy bárki részt vehet a rendes bírósági tárgyalásokon, valamint mindkét bíróság elsősorban a társadalmi kontroll szerepét hangsúlyozza a nyilvánosság kapcsán.

A *Werner kontra Ausztria* ügyben kimondta a bíróság a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét, mivel sem tárgyalást nem tartottak, valamint a határozatokat sem hirdették ki nyilvánosan és nem is kézbesítették.⁴⁷ Azonban e két részelemnek együttesen kell megvalósulnia, mivel az EJEB az *Artemov kontra Oroszország* ügyben kimondta, hogy önmagában az ítélet nyilvános kihirdetése nem orvosolja a tárgyalás nyilvánosságának elmaradását.

Érdeemesnek tartom szólni kicsit részletesebben a nyilvánosságról az eljárási szakok vonatkozásában. Az EJEB többször is rávilágított, hogy nem feltétlenül alkalmazandó a nyilvános eljárás mind az elsőfokú, mind a jogorvoslati szakban. Ugyanis, az EJEB joggyakorlata szerint, ha a jogorvoslati szakban kizárólag jogkérdésben dönt a fellebbviteli

⁴⁶ EJEB, *Pretto és társai kontra Olaszország*, 7984/77 sz. kereset, 1983. december 8., 21. bekezdés.

⁴⁷ *Werner Ausztria elleni ügye* (21853/93.) <https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/werner-ausztria-elleni-ugye-2185393> (letöltés dátuma: 2023. 08. 23.)

bíróság, és ott bizonyításnak már nincs helye, és az eljárás nem nyilvános, akkor nem valósul meg a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme. Ellenben, ha zajlik bizonyítási eljárás, vagy érdemi felülbírálat esetén azonban nem lehet eltekinteni a nyilvánosságtól.⁴⁸

Az AB a 14/2004. (V. 7.) határozatában hangsúlyozta, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog már maga is mérlegelés eredménye, egy abszolút jog, ezért azt nem lehet más alapjogokkal korlátozni, de nem azért, mert korlátozhatatlan lenne, mint az emberi élethez és méltósághoz való jog. Nincs továbbá olyan szükségesség, amely miatt a tárgyalás tisztességes voltát arányosan ugyan, de korlátozni lehetne; hanem a tisztességes tárgyalás fogalmán belül alakítandó ki olyan ismérvszisztéma, amely annak tartalmát adja, s csak ezen belül értékelhető bizonyos korlátozások szükséges és arányos volta. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezen alapjog részjogosítványait ne lehetne korlátozni más alapjogokkal szemben, sőt az egyes részjogosítványok is korlátozhatóak egymáshoz képest. Utóbbit támasztja alá a 3294/2021. (VII. 22.) AB határozat [31] bekezdése, amely szerint „a gazdaságossági és célszerűségi okokból helye van a büntetőeljárásban is az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását célzó eszközök alkalmazásának, ez kizárólag az eljárási – különösen a tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványait képező – garanciák érvényesítése mellett lehetséges.” Azaz akár még a tárgyalás meg nem tartása – amely magával vonja a nyilvánosság kizárását – is korlátozható az észszerű határidők betartása érdekében. Azonban „[m]ivel a tisztességes eljáráshoz való jog szempontjából az eljárás nyilvánossága kiemelt jelentőségű, az elsődlegességet élvez az eljárás egyszerűsítésével szemben: ezt biztosítja a felek tájékoztatása a tanácsulról és a régi Be. 360. § (4) bekezdésében biztosított nyolc napos határidő a nyilvános ülés vagy tárgyalás kérelmezésére.” Az EJEB a *Khrabrova kontra Oroszország* ügyben foglalt indokolása alapján arra a következtetésre jutok, hogy a nemzetközi bíróság is kiemelt jelentőséggel bírónak tartja a nyilvánosságot, mivel az azt emelte ki a nyilvánosság korlátozása kapcsán, hogy ugyan indokolt lehet a fiatalkorúak védelme, mégis a Bíróság leszögezte, hogy a nemzeti bíróságoknak kielégítő indokot kell szolgáltatniuk az igazságszolgáltatás nyilvános ellenőrzéstől – az önkényesség elleni alapvető biztosítéktól – való megvédésének indoklására.⁴⁹

⁴⁸ HORVÁTH E. Írisz: *A polgári perek nyilvánossága* In: In medias res 2013/2 • 9, 381–396, <http://real.mtak.hu/108573/1/media-tudomany-a-polgari-perek-nyilvanossaga-cikk-51.pdf> (letöltés dátuma: 2023. 08. 28.)

⁴⁹ *Kézikönyv az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozó európai jogról.* https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_access_justice_HUN (letöltés dátuma: 2023. 08. 24.)

Navratil Szonja is – sokak mellett – amellet érvel publicisztikájában, hogy nem csak a mindenkori peres felek, hanem az egész társadalom érdeke a tárgyalások nyilvánossága.⁵⁰ Így tesz a Kúria is a nyilvánosságról szóló tájékoztatójában a honlapján a következők szerint: „A nyilvánosság követelménye az igazságszolgáltatás működésének ellenőrizhetőségét szolgálja, ugyanakkor nem járhat a tárgyalás rendjének megbontásával, valamint „[a] nyilvánosság követelménye garanciális jelentőségű alapelv: biztosítja az igazságszolgáltatás működésének átláthatóságát, ellenőrizhetőségét. A társadalmi ellenőrzés lehetősége hozzájárul ahhoz, hogy a bíróságok és az eljárásban részt vevő más hivatalos személyek valóban függetlenül és pártatlanul, kizárólag a törvényeknek alárendelten járjanak el. Ez pedig nem csupán az adott eljárásban részt vevő felek, hanem az egész társadalom érdeke.”^{51, 52}

⁵⁰ NAVRATIL Szonja: *A tárgyalások nyilvánossága.* https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/35084/Jogi_tan_2010_2_Navratil_Szonja_107-118.pdf;jsessionid=E60383A2B469458878AA5223F0CA5284?sequence=1 (letöltés dátuma: 2023. 08. 30.)

⁵¹ 3. *A tárgyalás nyilvánossága.* <https://kuria-birosag.hu/hu/3-targyalas-nyilvanossaga> (letöltés dátuma: 2023. 11. 16.)

⁵² 4. *A tárgyalás rendjére vonatkozó szabályok és a rendzavarás következményei* <https://kuria-birosag.hu/hu/4-targyalas-rendjere-vonatkozó-szabályok-es-rendzavarás-következményei> (letöltés dátuma: 2023. 11. 16.)

6. A bizalom fogalma és az AB felé irányuló bizalmi index

A bizalmat, mint fogalmat nagyon nehéz definiálni. Az évszázadok során számos filozófus próbált egy helyes, egzakt fogalmat adni. Az egyik Rousseau nevéhez köthető, aki a következőképpen szólt a bizalomról: „a bizalom olyan pszichológiai állapot, amelyben hajlandók vagyunk elfogadni a sebezhetőséget mások szándékaival vagy magatartásaival kapcsolatos pozitív várakozások alapján.” Kováts Gergely „A sokszínű bizalom” című cikkében e fogalmat elemezve négy fontos kritériumot talál: az első, hogy a felek között valamilyen viszonynak, kapcsolatnak kell lenni, azaz a bizalom inkább köthető magához a kapcsolathoz, mint az egyénhez. A második elem Kováts szerint az a célnak a megjelenése, azaz a bizalmat adónak van célja, és e cél elérése megkívánja a bizalmat kapó közreműködését, azonban ennek nem teljesülése sérelmet okozhat előbbi számára. A harmadik elem az ügyszőz kötöttség, amely a cikk szerzője szerint azt jelenti, hogy lehet, hogy az adott személyben, intézményben bizonyos ügyel kapcsolatban megbízok, de más ügyben nem. Az utolsó elem pedig az önkéntesség, illetve a kényszertől mentesség.⁵³

A bizalom nem csak az egyes emberek között – annak ellenére egyébként, hogy alapesetben a bizalom személyek között értelmezendő –, hanem az egyének és az állami szervek, intézmények között is fennálló és létező jelenség. Ezt nevezzük az intézményi bizalomnak. Már önmagában a bizalom sokrétegűségével összefüggő jellegzetesség az, hogy többféle csoportosítás látott napvilágot a fogalommal kapcsolatban. Egyes megkülönböztetés szerint van általános és partikuláris bizalom: előbbi azt írja le, hogy előzetes kapcsolat, érintkezés és ismeretség nélkül milyen a viszony a felek között, míg utóbbi fogalom személy közötti személyes ismertségen és tapasztalaton alapuló bizalmat jelenti. Ez vezet minket vissza a bekezdés elején tett gondolathoz, mivel Kováts cikkében utal eltérő álláspontokra, amely közül a Hardin-féle megfogalmazás szerint az intézményekkel kapcsolatos bizalmat híresztelések, hallomás alapján mérik, azaz úgy, hogy a megkérdezett személy nem kerül kapcsolatba az intézménnyel, tehát nincs közöttük meg az első fogalmi elem, a kapcsolat.⁵⁴

Számos kutatást folytattak nemcsak világszinten, hanem Magyarországon is az intézményekbe vetett bizalommal kapcsolatban. Érdekesnek tartom bemutatni, hogy alakult az intézményekbe vetett bizalom az elmúlt 20-25 évben. A dolgozatban a bemutatást –

⁵³ KOVÁTS Gergely: *A sokszínű bizalom*. *Educatio* 27/4, 531–547. oldal (2018) [online] <http://real.mtak.hu/99298/1/bizalom.pdf> (letöltés dátuma: 2023. 11. 15.)

⁵⁴ KOVÁTS Gergely: *i.m.* <http://real.mtak.hu/99298/1/bizalom.pdf> (letöltés dátuma: 2023. 11. 15.)

kronológiai szempontokat is figyelembe véve – a tágabb fogalmaktól a szűkebb intézmények felé haladok.

Az egyik általam felhasznált forrás bemutatja egyrészt az általános bizalmi helyzetet, valamint az intézmények irányába vetett bizalmat. Utóbbi kapcsán Magyarország helye az európai országokat tekintve nem változott 1999-2000 és 2005 között. Mindkét évben elvégzett kutatás azt mutatja, hogy a magyarok bizalma az intézményeik irányába általánosságban rendkívül alacsony, sőt csak Szerbiát és Csehországot sikerült megelőzni ebben a tekintetben.⁵⁵ Hozzá kell azonban tenni azt is, hogy az elvégzett kutatások szerint hazánkban a jogrendszerbe vetett bizalom, amely középmezőnyben jár az intézményeket tekintve, még így is valamivel magasabb, mint más országokban.⁵⁶ A KSH oldalán található táblázat 2014-től 2020-ig terjedő időszakban azt mutatja, hogy a jogrendszerbe és ezen keresztül az igazságszolgáltatásba vetett bizalom – egyébként nem meglepő módon, mivel korábbi statisztikák is hasonlóképp szólnak – megelőzi a politikai rendszerbe vetett bizalmat, azonban a rendőrség szintjét nem éri el. A diagramból az is megállapítható, hogy egyfajta stagnálás jellemző a jogrendszeri bizalom esetében, ezen azonban lenne mit javítani, hiszen egy 10-es skálán 4,9 és 5,3 között van a bizalom a jogrendszer kapcsán.

A jogrendszeren belül a vizsgálat tárgya a kutatások során az igazságszolgáltatási szervek, nevezetesen a bíróságok, ügyészségek és az Alkotmánybíróság. Szabó I. László által felhasznált táblázatok szerint az említett szervek nagyjából a középmezőnybe tartoznak. Szabó I. László két szempont szerint vizsgálta meg ezen intézmények irányába lévő bizalmat: jó szándék, hitelesség valamint a kompetencia. A táblázatból azt látjuk, hogy egy-két értékkel csak, de az átlag alatt vannak ezek szervek, ezért is van különlegesen fontos szerepe, hogy a bíróságok, az ügyészségek és az AB irányába is növeljék a bizalmat.⁵⁷ Ha viszont csoportosítjuk az egyes szerveket, akkor azt látjuk, hogy az AB az államhatalmi szervek körében, az oda tartozó szerveknél nagyobb bizalmat élvez, és meghaladja az átlagot. Feltehetően ezt érzékelve, némi javulást látva jelentette ki Lenkovics Barnabás az AB volt elnöke 2015-ben, hogy „[k]ezd kialakulni egyfajta új bizalom az Alkotmánybíróság iránt, egyre

⁵⁵TÓTH István György: *Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom értékszerkezetében*. A gazdasági felemelkedés társadalmi-kulturális feltételei című kutatás zárójelentése. [online] https://www.tarki.hu/hu/research/gazdkult/gazdkult/elemzeszaro_toth.pdf 19. oldal (letöltés dátuma: 2023. 11. 13.)

⁵⁶TÓTH István György: i.m. 23-25. oldal

⁵⁷ SZABÓ I. László: *Az intézményi, szervezeti bizalom helyzete Magyarországon 2014 elején*. In: Nemzet és Biztonság 2014/3. szám, 119–142 oldal.

több beadvány érkezik a testülethez.”⁵⁸ Természetesen itt részben másról van szó, mint az intézményi bizalom, mert noha akár az is jelenthet egyfajta bizalmat, hogy egyre többen fordulnak az AB-hoz, azonban erre kizárólagosan nem lehet alapozni, hogy nő az AB-ba vetett bizalom, mert ettől függetlenül még lehetnek szkeptikusak az indítványozók a taláros testülettel kapcsolatban. Lenkovics elnök úrnak azonban a kijelentése annyiban egészen biztos, hogy 2015-16-tól kezdődően – megvizsgálva egyes ügyforgalmi és statisztikai adatokat – egyfajta csekély emelkedés valóban megfigyelhető az AB ügyek számában. A 2013. január 1-én folyamatban maradt és a 2013. december 31-ig indult ügyek száma összesen 536 volt, ez az adat 2014-ben 558, 2015-ben meg 530. Eztkövető években azonban látható egy növekvő tendencia: 2016-ban 676, míg 2017-ben 783.⁵⁹ Azaz, ha szigorúan ezt vesszük az alapul, akkor valóban nőtt a bizalom az AB irányában.

7. Értesítéshez való jog

Az AB döntéseiben egyértelműen hangsúlyozta, hogy a fair trial egyik részjogosultsága az értesítéshez való jog. Az AB szerint a hatósági eljárás egyik kiemelkedő elve az ügyfél értesítésének kötelezettsége, amely a fegyverek egyenlőségének elvére vezethető vissza. Ugyan az AB előtt nem kontradiktórius eljárás folyik, így a fegyver-egyenlőség elve nehezebben értelmezhető. Kiss Barnabás szerint ugyanis az AB gyakorlatából az látszik körvonalazódni, hogy az Aptv. XXIV. és XXVIII. cikkek értelmezését közelíti egymáshoz.⁶⁰ Azt gondolom, hogy az értesítés visszavezethető a fentebb már írtak alapján a bírósághoz fordulás jogára, így az AB előtt is alkalmazandó, még a fegyver-egyenlőség hiánya esetén is.

Az eljárás tisztességessége okán eljárásjogi törvényeink is kiemelt szerepet tulajdonítanak a tájékoztatási kötelezettségnek. Ami fontosabb, hogy egy polgári vagy büntetőeljárás során számos olyan beadvány kerül benyújtásra a bírósághoz, amelyeknek visszautasítása esetén is kap értesítést a fél. Így van ez keresetlevél, fellebbezés vagy akár a bizonyítási indítvány esetében is. Ennek oka feltehetően az lehet, hogy ezen visszautasító végzésekkel szemben csakis úgy tudnak a felek törvény adta fellebbezéssel élni, ha ismertté válik számukra a

⁵⁸ Lenkovics: *kezd kialakulni az Alkotmánybíróság iránti új bizalom* <https://www.alkotmanybirosag.hu/kozlemeny/lenkovics-kezd-kialakulni-az-alkotmanybirosag-iranti-uj-bizalom/> (letöltés dátuma: 2023. 11. 14.)

⁵⁹ AB ügyforgalmi és statisztikai adatok: https://media.alkotmanybirosag.hu/2017/08/ab_ugyforgalom_2013_december_31_jav_2014.pdf,
https://media.alkotmanybirosag.hu/2017/08/ab_ugyforgalom_2014_12_31.pdf,
https://media.alkotmanybirosag.hu/2017/08/ab_ugyforgalom_2015_12_31.pdf,
https://media.alkotmanybirosag.hu/2017/08/ab_ugyforgalom_2015_12_31.pdf (letöltés dátuma: 2024. 01. 19.)

⁶⁰ Kiss Barnabás: *i.m.*, 398.o.

visszautasítás és annak oka. Valójában ezt kell azon követelmény érteni, amely a feleket az eljárás során alanyként, és nem tárgyként definiálja. Azaz aktív közreműködési lehetőség biztosított az eljárás során a felek számára, amely egyébként a rendelkezési és a felek eljárástámogatási kötelezettséggel is összefügg. Ez az eljárásjogi aktivizmus a felek részéről megszokott a rendes bírósági eljárásban, azonban az AB előtti eljárásra nem igaz, amely felismerhető jelenség a személyes és nyilvános meghallgatás tárgyában hozott elutasító döntéssel kapcsolatos értesítés elmaradásánál.⁶¹

A jelenlegi gyakorlat ugyanis az, hogy az AB csak akkor értesíti a kérelemre történő meghallgatásról annak kérelmezőjét, ha meghallgatást tart. Meghallgatás hivatalbóli elrendelése esetén értelemszerűen sor kerül az értesítésre. Ellenkező esetben, azaz ha kérelem nyomán a tárgyalás megtartásának kérdésében nemleges döntés születik, erről az AB nem értesíti a kérelmezőt.

Ez a nemkívánatos helyzet, amikor az eljárásban részt vevő fél benyújt egy kérelmet, de arra vonatkozóan nem kap választ, és heteken és hónapokon keresztül vár, majd egyszer csak „találkozik” az eljárást befejező döntéssel. Az AB eljárásában a résztvevő indítványozó csekély jogosultságokkal való rendelkezése ellenére annyi azonban elvárható lenne, hogy az őket érintő ügyben lehetőleg minél előbb értesítést kapjanak az ügymenettel kapcsolatban.

Az AB több határozatában is kiemelt jelentőséget tulajdonított az értesítésnek. A 8/2013. (III. 1.) AB határozatban rögzítette, hogy a büntetőeljárás során a védő felé a terhelti kihallgatásról történő értesítésnek elmaradása kulcsfontosságú, hiszen ennek következménye azon ügyben az lett, hogy nem vehette figyelembe a bíróság bizonyítékként a vallomásból származó tényeket. A 3311/2018. (X. 16.) AB határozat szintén kiemeli az értesítést, igaz, hogy nem egy eljárási cselekmény elmaradása, hanem az eljárás megindulása kapcsán, ettől még következtethetünk az értesítés fontosságára a [33] bekezdésben foglaltakból: „Az eljárás megindulásáról való értesítés garanciális jelentőségű az ügyféli részvételi jogok gyakorlása szempontjából, mivel az eljárás megindulásáról való értesülés minden ügyféli eljárási jognak alapvető feltétele” valamint „[a]z eljárás megindításáról való értesítés tehát a tisztességes hatósági eljáráshoz való jog egyik alapvető garanciája.”

Azt gondolom, hogy jelen esetben sokkal inkább elszenvedői az eljárásnak az indítványozók, mivel még értesítést sem kapnak arról, hogy a meghallgatásukra nem kerül sor. Ez a probléma könnyen orvosolható lenne, ha az AB hozna egy végzést a meghallgatásra

⁶¹ BITSKEY Botond – KÖBLÖS Adél – RAJOS Krisztina: *i.m.* 59. oldal.

irányuló kérelem elutasítása tárgyában és ezt indokolásával ellátva megküldené a kérelmezőnek. Kézenfekvő lenne ez, hiszen a hivatalból elrendelt meghallgatásnak – végzésben küldött meghívó útján – is ez a bevett gyakorlata.⁶² Továbbá, az Abtv. 63.§ (1) alapján a taláros testület „minden más esetben”, azaz minden olyan esetben végzést hoz, amikor nem érdemben dönt az ügyről az eljárás során. Az Abtv. kommentár magyarázata alapján érvelésem megállja a helyét, ugyanis a „minden más esetben” kategória egyik csoportjába azok a végzések tartoznak, amelyekkel az AB kifelé kommunikál. Jelen esetben megvalósul ez a kritérium, hiszen az AB a kérelmezőt értesítené. Az „eljárás során” kritérium is megvalósul, hiszen ez a fogalom egyszerű eljárási jellegű intézkedésekre utal, amelynek körébe a meghallgatás, illetve annak megtartásával kapcsolatos döntés tartozik.

Az Abtv. alapján az AB a befogadás során hozott visszautasító végzések kivételével valamennyi döntését részletesen köteles indokolni. Az Abtv. 56. (3) bekezdését értelmezve, a rövidített indokolás nem vonatkozna azon végzésekre, amelyeket az AB a kérelmezett meghallgatás megtartásának tárgyában hoz, mivel az egy eljárási jellegű jogintézmény alkalmazására vonatkozik, és nem kapcsolódik az indítvány befogadási szakban hozott visszautasításához.

8. Indokoláshoz való jog

Ha az AB a fentebb írtak szerint nem értesíti a meghallgatás kérelmezőjét végzés megküldésével, akkor legalább az eljárást befejező döntésében utaljon rá, hogy az eljárás során sor került ilyen kérelem benyújtására és magyarázza meg, hogy miért döntött nemlegesen. Az értesítéshez való jog mellett az indokoláshoz való jog is része a tisztességes eljárásnak. Ehhez kétség sem férhet, hiszen az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdése szerint a hatóságok kötelezettsége döntéseik indokolása törvényben meghatározottak szerint. Itt azért érdemes megjegyezni Kiss Barnabás álláspontját, amely szerint a hatóságok körébe tartozik minden jogalkalmazó szerv, következésképpen az AB is.⁶³ Véleményem szerint az AB a szó szoros értelmében nem minősül hatóságnak, de a bíróságokhoz hasonlóan köteles döntéseit megindokolni, amely az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) és (7) bekezdésein alapul. Váczi Péter is AB határozatra hivatkozva azt erősíti meg, hogy a bírói tevékenység alapvető kritériuma az

⁶² ORBÁN Endre: Az Alkotmánybíróság döntései. In: *Az alkotmánybírósági törvény kommentárja* (szerk.: ZAKARIÁS Kinga) Budapest, Pázmány Press, 2022., 679. oldal.

⁶³ KISS Barnabás: *i.m.* 398.o.

indokolási kötelezettség.⁶⁴ Az Abtv. 63. § (2) bekezdése a következőképp teszi az AB kötelezettségévé az indokolást: „Az Alkotmánybíróság döntését – az 56. § (3) bekezdésében szabályozott rövidített indokolással ellátott végzés kivételével – részletesen indokolni köteles.”

A fenti szakaszt részletezi az Ügyrend 58. § (4) bekezdése, amely meghatározza az AB döntés indokolásának tartalmi elemeit: „A határozat indokolása tartalmazza az indítvány rövid ismertetését; a megállapított tényállást az arra vonatkozó bizonyítékok megjelölésével; az Alaptörvényre, illetőleg azokra a jogszabályokra történő hivatkozást és azokat az alkotmányos indokokat és érveket, amelyeken az Alkotmánybíróság döntése alapul.”

A szakirodalomban jelenleg kérdéses a meghallgatás bizonyításbeli statusa. Ha el is fogadjuk bizonyítási eszköznek, de arra nem kerül sor, mert a kérelmet elutasítja az AB, akkor mint fel nem használt bizonyítékot nem kellene megjelölni az indokolásban. Abban az esetben viszont, ha az AB meghallgatást tart, akkor viszont ezt fel kellene tüntetni a határozat indokolásában, mint bizonyítékot.

Itt szeretném megjegyezni a Pp. és a Be. bizonyításra vonatkozó szabályait. A Pp. 346. § (5) bekezdése így szól: „A jogi indokolás tartalmazza az ítélet alapjául szolgáló jogszabályokat és szükség esetén azok értelmezését, a megállapított tényekre vonatkozó bizonyítékokat azokkal a körülményekkel együtt, amelyeket a bíróság a bizonyítékok mérlegelésénél irányadónak vett, a tények megállapításának egyéb körülményeit, továbbá azokat az okokat, amelyek miatt a bíróság valamely tényállítást nem talált bizonyítottnak, vagy amelyek miatt a felajánlott bizonyítást mellőzte.” A Be. 561. § (3) bekezdés f) pontja is hasonlóképpen fogalmaz: „Az ügydöntő határozat indokolása tartalmazza a határozat egyéb rendelkezéseinek és az indítványok, így különösen a bizonyítási indítványok elutasításának indokolását, az alkalmazott jogszabályok megjelölésével.”

Annak ellenére, hogy nem egyértelmű a meghallgatás bizonyításbeli szerepe, még számos esetben hangsúlyozásra került az indokolási kötelezettség. Az sem egyértelmű, hogy az indokolásnak milyen részletesnek kell lennie, hiszen az EJEB számos esetben kiemelte, hogy az indokolási kötelezettség nem azt jelenti, „hogy az ügyben eljáró bíróságnak a felek valamennyi érve tekintetében részletes indokolási kötelezettség terhelné”.⁶⁵ Ez viszont nem

⁶⁴ VÁCZI Péter: *A jó közigazgatási eljáráshoz való alapjog és annak összetevői*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2013, 140. oldal.

⁶⁵ Hiro Balani kontra Spanyolország, Hirvisaari kontra Finnország. In: *Az Emberi Jogok Európai Egyezményének Kommentárja* (szerk.: SONNEVEND Pál, BODNÁR Eszter). HVG-ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2021, 132-133. oldal.

érinti azt, hogy „a bíróságnak az elé vitt ügy lényegi részeit a szükséges alaposággal meg kell vizsgálnia és erről határozatának indokolásában számot kell adnia.”⁶⁶

Nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi egyezmények is kiemelt szerepet tulajdonítanak a fair trial követelményrendszerében az indokolási kötelezettségnek. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye a 45. cikkében szól az indokolásról: „Az ítéleteket, továbbá a kérelmek elfogadhatóságát, illetve elfogadhatatlanságát megállapító határozatokat indokolással kell ellátni.” Az Emberi Jogok Európai Bírósága a H. kontra Belgium ügyben utalva az EJEE-re így rendelkezett: „A 6. cikk 1. bekezdésében foglalt garanciák magukban foglalják a bíróságok azon kötelezettségét, hogy döntéseiket megfelelően megindokolják.”

A közigazgatási jog területén hozott 31. számú határozata az Európa Tanácsnak az egyén védelméről a közigazgatási szervek aktusaival kapcsolatos irányelvvel összefüggésben a következőt foglalja magában: „Amennyiben a közigazgatási határozat jellegéből fakadóan hátrányosan érintheti valakinek a jogát, szabadságát, vagy érdekét, az érintett személyt tájékoztatni kell azon indokokról, amelyeken a döntés nyugszik.”⁶⁷ Hasonlóképpen rendelkezik az Európai Ombudsman Kódexe is: „Az intézmény köteles megindokolni valamennyi, az ügyfelek jogait vagy jogos érdekeit esetlegesen hátrányosan érintő határozatát, illetve meghatározni annak alapjául szolgáló indokokat, világosan feltüntetve a határozat lényeges tényeit és annak jogalapját.”⁶⁸

Jelen idézetek az indokolási kötelezettséget az eljárásban részt vevő személyt ért hátrányhoz kötik. Azt gondolom, hogy mindenképp hátrány éri az indítványozót, ha kérelmezi a meghallgatását, de azt az AB elutasítja, hiszen sérül a meghallgatáshoz való joga. Az már egy másik kérdés, hogy az AB jogosan, ésszerű érvekre alapozva utasítja el a kérelmet, de attól függetlenül az indítványozó meghallgatáshoz való joga sérül.

A döntés indokolása azért is lenne szükséges, mivel az AB a kérdésben diszkréciós jogkörrel rendelkezik, azaz szabadon mérlegel. A magyar AB teljesen szabad kezét kapott a jogalkotótól jelen kérdésben való döntésben „az ügy előbbrevitele” standarddal. Kizárólag az AB kompetenciájába tartozik az, hogy mit és mikor tekint olyan esetnek, amely az ügy előmozdítását szolgálná, így célszerű lenne az Ügyrend módosítása azzal, hogy legalább az

⁶⁶ Ruiz Torija kontra Spanyolország. In: *Az Emberi Jogok Európai Egyezményének Kommentárja* (szerk.: SONNEVEND Pál, BODNÁR Eszter). HVG-ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2021, 132-133. oldal.

⁶⁷ Az Európa Tanács (77) 31 számú határozata az egyén védelméről a közigazgatási szervek aktusaival kapcsolatosan (Elfogadta a Miniszteri Bizottság 1977. szeptember 28.-án a Miniszteri Megbízottak 275. találkozóján) IV. számú alapelv. In: VÁCZI Péter: *A jó közigazgatási eljáráshoz való alapjog és annak összetevői*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2013, 138. oldal.

⁶⁸ EURÓPAI OMBUDSMAN: *A helyes hivatali magatartás európai kódexe*. 18. cikk.

eljárást lezáró határozatban az eljárás során hozott nem érdemi döntéseket is indokolással látná el.

A mérlegelési jogkörben hozott döntésben lévő indokolás egyébként nem idegen a magyar jogalkalmazói gyakorlatban. A 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról (továbbiakban: Ákr.) 81.§ (1) bekezdésében foglaltak alapján a hatóságnak ugyanis kötelezettsége az indokolásban rögzíteni azon tényeket és szempontokat, amelyek a szabad mérlegelés körében szerepet játszottak.

A meghallgatással kapcsolatos indokolási kötelezettség elmulasztása ugyanakkor egyáltalán nem jelenti azt, hogy az AB alaptörvény-ellenesen jár el, sőt még csak jogszabálysértést sem követ el, hiszen amit az Abtv. elvár tőle, annak eleget tesz a tájáró testület. Az AB több határozatában is foglalkozott az indokolási kötelezettséggel, amelyek közül alaphatározatnak tekintendő a 7/2013. (III. 1.) AB határozat, amelyben a testület jelentős mértékben az EJEB gyakorlatát figyelembe véve alakította ki álláspontját. Utal arra, hogy az indokolásnál nem lehetséges egy objektív mérce felállítása, hanem „[a]z egyedi ügy összes körülményeinek vizsgálatát követően lehet megítélni. Éppen ezért elképzelhető, hogy valamely részletkérdésre vonatkozó indokolás teljes elmaradása nem, míg egy lényegesebb kérdésre vonatkozó hiányos indokolás viszont az Egyezmény 6. Cikkében biztosított jog megsértését idézi elő.” Ezzel párhuzamosan fogalmaz Váczi Péter is: „Azon kérdés eldöntése, hogy milyen részletesnek kell lennie az indokolásnak, és hogyan kell azt közölni, a közigazgatási szerv kompetenciája. A hatóság az indokolás terjedelmét a közigazgatási döntésnek megfelelően határozza meg, tekintettel az indokolási kötelezettség céljára, amely tulajdonképpen a döntés kiértékelése az érintett személy számára.”⁶⁹ Az AB a határozatában ismét utalt a nemzetközi joggyakorlatra: „az indokolt hatósági döntéshez való jog semmiképpen sem jelentheti azt, hogy az ügyben eljáró bíróságot a felek valamennyi érvelése tekintetében részletes indokolási kötelezettség terhelné. A Bíróság ugyanakkor azt is elvi éllel mondta ki, hogy a döntéssel szemben feltétlen elvárás, hogy a bíróság az ügy lényegi részeit a szükséges alapossággal vizsgálja meg, és erről a vizsgálatáról a határozatának indokolásában is adjon számot.”

9. Befejezés

Összegzésképpen, az AB eljárásában továbbra is elsősorban és az ügyek túlnyomó részében iratok alapján dönt. Ez helyén is való, hiszen – ahogy fentebb már említésre került –

⁶⁹ VÁCZI Péter: *Eljárási jogok*. In: *Alkotmányjog III. Alapjogok*. (szerk.: Smuk Péter) UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., 2015, 275. oldal.

nem ténybíróként jár el, azaz a rendes bírósági eljáráshoz képest a bizonyításnak csekély szerep jut. Ennek következménye tehát az, hogy a személyes és nyilvános meghallgatásnak eddig nagyon kevés szerep jutott, azonban napjainkban is van relevanciája és aktualitása.

2023 végén az Országgyűlés által elfogadásra került az ún. „kastélytörvény”, azonban kihirdetésére nem került sor, mivel a köztársasági elnök élt az Alaptörvényben foglalt azon jogával, amely lehetővé teszi számára, hogy „[a]z elfogadott törvényt az Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatára megküldheti az Alkotmánybíróságnak, vagy megfontolásra visszaküldheti az Országgyűlésnek”.⁷⁰ A köztársasági elnök a döntését a következőképp indokolta: „[n]oha az állami kastélyok »örökbefogadására« vonatkozó koncepció támogatható, a törvény rendelkezései anélkül teszik lehetővé a magántulajdonba adást, hogy ehhez a törvényalkotó a nemzeti vagyon megfelelő védelmét biztosító garanciális szabályokat teljeskörűen meghatározta volna.”⁷¹

A dolgozat szempontjából igazán jelentős esemény ezen törvény és normakontroll alapján az, hogy Lázár János miniszter, aki egyben a törvény kezdeményezője, bejelentette január 5-én Facebook oldalán, hogy kéri az AB előtti személyes meghallgatását annak érdekében, hogy „személyesen védje meg a kastélytörvényt az Alkotmánybíróságon”.⁷² Ha a meghallgatásra sor került volna, akkor az Abtv. 57.§ (1e) értelmében a köztársasági elnököt, mint indítványozót is meg kellett volna hívni, hogy kifejtse álláspontját. Ez viszont magában hordozta volna annak a veszélyét – a két személy tisztségére tekintettel –, hogy az AB előtti vitarendezési fórum politikai csatározás színterévé vált volna. Ez mindenképpen elkerülendő szempont egy (alkotmány)bírósági eljárásban.

A dolgozatban leírtak alapján elfogadható az az álláspont, amely szerint az AB-ra egyfajta elefántcsonttoronyként tekintenek. Ugyanakkor az AB részéről az utóbbi évtizedekben, években történt méltányolható előrelépés: „az ügyek nyilvánosságra hozatalára, a döntések hozzáférhetővé tételére, valamint a nyilvános meghallgatásra vonatkozó hatályos szabályok elmozdulást jelentenek a zárt ülésezés hagyományaitól, és megteremtik a nyilvánosság elve érvényre juttatásának alapjait az egyes alkotmánybírói eljárásokban.”⁷³

⁷⁰ Alaptörvény 9.cikk 3. bekezdés i)

⁷¹ UDVARDI-LAKOS Luca: *Novák Katalin kihirdette a szuverenitásvédelmi törvényt, de vétózott is egyet.* [online] <https://index.hu/belfold/2023/12/20/novak-katalin-szuverenitas-vedelmi-torveny-alkotmanybirosag-kulturalis-orokseg-fejlesztes/> (letöltés dátuma: 2024. 01. 18.) (közzététel dátuma: 2023. 12. 20.)

⁷² Lázár János Facebook oldala <https://www.facebook.com/lazarjanosfidesz> (közzététel dátuma: 2024. 01. 05.)

⁷³ SURI Noémi: i.m. 638. oldal.

Irodalomjegyzék

2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról

2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

3. *A tárgyalás nyilvánossága.* <https://kuria-birosag.hu/hu/3-targyalas-nyilvanossaga> (letöltés dátuma: 2023. 11. 16.)

4. *A tárgyalás rendjére vonatkozó szabályok és a rendzavarás következményei* <https://kuria-birosag.hu/hu/4-targyalas-rendjere-vonatkozo-szabalyok-es-rendzavaras-kovetkezhmenyei> (letöltés dátuma: 2023. 11. 16.)

AB ügyforgalmi és statisztikai adatok:
https://media.alkotmanybirosag.hu/2017/08/ab_ugyforgalom_2013_december_31_jav_2014.pdf , https://media.alkotmanybirosag.hu/2017/08/ab_ugyforgalom_2014_12_31.pdf ,
https://media.alkotmanybirosag.hu/2017/08/ab_ugyforgalom_2015_12_31.pdf ,
https://media.alkotmanybirosag.hu/2017/08/ab_ugyforgalom_2015_12_31.pdf (letöltés dátuma: 2024. 01. 19.)

Az Alkotmánybíróság 1001/2013. (II. 27.) AB Tü. határozata az Alkotmánybíróság ügyrendjéről.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének Kommentárja (szerk.: Sonnevend Pál, Bodnár Eszter). HVG-ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2021, 132-133. oldal.

BITSKEY Botond, RAJOS Krisztina: *Az alkotmányjogi panasz eljárási szabályai.* In: *Az alkotmányjogi panasz kézikönyve.* HVG- Orac Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2014.

BODNÁR Eszter: *Nyitott kapukat a Donáti utcába? Nyilvános meghallgatás az Alkotmánybíróság eljárásában.* [online] <https://jog.tk.hu/blog/2016/09/nyilvanos-meghallgatas-az-alkotmanybirosag-eljarasaban> (letöltés dátuma: 2023. 08. 28.)

BUDEA Cintia: *Szabad lesz, bíró úr? Avagy a laikus bíráskodás jogelméleti/jogszociológiai kérdései.* 9-10. oldal. https://www.ojji.u-szeged.hu/images/dokumentumok/CLWP/Budea_szabad.pdf (letöltés dátuma: 2024. 01. 19.)

DOBOS Evelin: *Az alkotmánybíráskodás szervezeti modelljeinek összehasonlító elemzése.* 17. oldal

EJEB, Pretto és társai kontra Olaszország, 7984/77 sz. kereset, 1983. december 8., 21. bekezdés.

EURÓPAI OMBUDSMAN: *A helyes hivatali magatartás európai kódexe.* 18. cikk.

H. kontra Franciaország, Scordino kontra Olaszország (No.1.)

HORVÁTH E. Írisz: *A polgári perek nyilvánossága* In: *In medias res* 2013/2 • 9, 381–396, <http://real.mtak.hu/108573/1/media-tudomany-a-polgari-perek-nyilvanossaga-cikk-51.pdf> (letöltés dátuma: 2023. 08. 28.)

Kézikönyv az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozó európai jogról. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_access_justice_HUN (letöltés dátuma: 2023. 08. 24.)

- KISS Barnabás: *Útmutató az Alaptörvényhez*. ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2023, 398.o.
- KOVÁTS Gergely: *A sokszínű bizalom*. *Educatio* 27/4, 531–547. oldal (2018) [online] <http://real.mtak.hu/99298/1/bizalom.pdf> (letöltés dátuma: 2023. 11. 15.)
- Lázár János Facebook oldala <https://www.facebook.com/lazarjanosfidesz> (közzététel dátuma: 2024. 01. 05.)
- Lenkovics: *kezd kialakulni az Alkotmánybíróság iránti új bizalom* <https://www.alkotmanybirosag.hu/kozlemeny/lenkovics-kezd-kialakulni-az-alkotmanybirosag-iranti-uj-bizalom/> (letöltés dátuma: 2023. 11. 14.)
- Magyarország Alaptörvénye*
- NAVRATIL Szonja: *A tárgyalások nyilvánossága*. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/35084/Jogi_tan_2010_2_Navratil_Szonja_107-118.pdf;jsessionid=E60383A2B469458878AA5223F0CA5284?sequence=1 (letöltés dátuma: 2023. 08. 30.)
- Nem nyilvános az OBH elnökének alkotmánybírósági meghallgatása [online] <https://168.hu/itthon/nem-nyilvanos-az-obh-elnokenek-alkotmanybirosagi-meghallgatasa-50678> (letöltés dátuma: 2024. 01. 19.) (közzététel dátuma: 2013. április 16., 07:33)
- OBH elnökének 2012., 2015. és 2018. éves beszámolója. <https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/obh/obh-elnokenek-beszamoloi> (letöltés dátuma: 2023. 08. 11.)
- SZABÓ I. László: *Az intézményi, szervezeti bizalom helyzete Magyarországon 2014 elején*. In: *Nemzet és Biztonság* 2014/3. szám, 119–142 oldal.
- Szerk.: SMUK Péter. Győr, SZE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2010. https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/%C3%A1ll%C3%A9s_jog_alap_%C3%A9rt%C3%A9kei_2010/1.%20k%C3%B6t/kaprinay.pdf (letöltés dátuma: 2023. 08. 11.)
- TILK Péter: *A magyar Alkotmánybíróság*. 218. oldal <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/tilk-peter/tilk-peter-vedes-ertekezes.pdf> (letöltés dátuma: 2023. 08. 10.)
- TÓTH István György: *Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom értékszerkezetében*. A gazdasági felemelkedés társadalmi-kulturális feltételei című kutatás zárójelentése. [online] https://www.tarki.hu/hu/research/gazdkult/gazdkult_elemzeszaro_toth.pdf 19. oldal (letöltés dátuma: 2023. 11. 13.)
- UDVARDI-LAKOS Luca: *Novák Katalin kihirdette a szuverenitásvédelmi törvényt, de vétózott is egyet*. [online] <https://index.hu/belfold/2023/12/20/novak-katalin-szuverenitas-vedelmi-torveny-alkotmanybirosag-kulturalis-orokseg-fejlesztes/> (letöltés dátuma: 2024. 01. 18.) (közzététel dátuma: 2023. 12. 20.)
- VÁCZI Péter: *A jó közigazgatási eljáráshoz való alapjog és annak összetevői*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2013, 140. oldal
- VÁCZI Péter: *Eljárási jogok*. In: *Alkotmányjog III. Alapjogok*. (szerk.: Smuk Péter) UNIVERSITAS- GYŐR Nonprofit Kft, 2015.
- VÁRADI Ágnes és MÁZI András: *Az Igazságügyi Minisztérium megnövekedett szerepe az alkotmánybírósági eljárásokban, az amicus curiae intézménye*. In: *Fontes iuris: Az igazságügyi minisztérium szakmai folyóirata*, 2015 3-4.. 17-23. oldal. [online] http://real.mtak.hu/36993/1/amicus_curiae.pdf (letöltés dátuma: 2023. 11. 16.)

Werner Ausztria elleni ügye (21853/93.) <https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/werner-ausztria-elleni-ugye-2185393> (letöltés dátuma: 2023. 08. 23.)